

Kapinaviive

SYDÄNSALAMA

kapinaviive

ROHKEAN REUNAAAN, TAMPERE, 2011.

KAPINAVIIVE

COPYLEFT SYDÄNSALAMA 2011.

<http://yttt.fi>

ISBN: 978-952-498-541-3

KUSTANTAJA:

Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi.

VALMISTAJA:

Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa.

KANSI: Jenna Kunnas TAITTO: Mikko Pelttari

TERE VADÉN
Tervehdys
4

ANTTI SALMINEN
Fragmentteja yöstä
9

EETU VIREN
Pakoviivoja
14

JUSSI VÄHÄMÄKI:
Kurjen tanssi
34

APOLOGIA

Platonin ongelma
52

1. näytös
58

2. näytös
65

3. näytös
74

.SIS
ÄLL
YS
LU
ETT
EL
O

TERVEHDYS

TERE VADÉN

Kaksi vaikeutta kietoutuu yhteen tapahtumissa, jotka johtavat Sokrateen kuolemaan. Ensimmäinen on lähes yleisniskäällinen vaikeus ottaa vastaan lahjoja, vaikeus olla velassa ja kiitollisuudessa. Lahjasta tulee kiusaantunut olo, jos ei itse pääse antamaan, saati jos on kaunainen. Toinen on Dostojevskin toteama vaikeus olla vihaa-

matta heitä, joille olemme tahallaan tai varsinkin tahtomattamme tehneet vääryyttä. Sokrateen ärsyttävä virhe oli säännöstelemättömyyttä, jatkuvaa antamista ilman, että hän olisi tehnyt selväksi, mitä itse ottaa vastalahjaksi, jos mitään.

Ei tarvitse katsoa kauas eikä tarkkaan nähdäkseen samat vaikeudet finanssikriisiin ja öljyhuipun jälkeisessä maisemassa. Valtiot valmistavat kansalaisiaan vihaamaan maahanmuuttajia, joiden hikipajoista ja öljylähteistä hyvinvointimme kumpuaa, joiden ilmasto on muutettu, pellot kuivina tai tulvan alla ja demokratia varmuuden vuoksi säännösteltyä, ”vakaata”. Jotain väärää esimerkiksi muslimit ovat varmasti tehneet, kun kerran ovat antaneet panoksensa ”eurooppalaisen kulttuurin” syntyyn, oli se sitten filosofia, romaanikirjallisuutta, runoutta tai matematiikkaa. Sitten he eivät edes tyydy paikkaansa maailmanjärjestyksessä, vaan pyrkivät, herä paratkoon, kohottamaan elintasoaan. Kun maailman

rikkaimmat maat pommittavat maailman köyhimpiä, synn on väistämättä oltava syvyyopsykologinen, demoninen.

Aidat ja muurit nousevat, kulttuureista poistetaan varmistimia. Ikään kuin ihmisen salaisuus syntyisi ansioista tai tuotoksista, talouden kirjanpitäjien moraali laskee hyödyt ja haitat, ja ulkopuolinen päättyy aina miinukselle. Luonnostellaan paluuta kaikkien sotaan kaikkia vastaan: Leviathan tarjoaa yhteiskuntarauhan vain meille, ei kaiken maailmaan rotille ja kurjille. Lopulta ulkopuolisuus voi olla Sokrateen ”sisäistä vihollisuutta”. Parhaana ja jaloimpana ateenalaisena hän on ateenalaiseksi kelvoton.

Helppoa ei ollut vastaanottaa maankuoren sisäistä mustaa aurinkoakaan, hiiltä, kaasua ja öljyä, joka yhdessä vuosisadassa päräytti kaikki käyrät nousuun. Inhimillisyyksistä inhimillisin, *hybris*, antoi asialle monta nimeä, joissa kumajaa oletettu oma ansio: teknologia, tiede, sivistys, edistys. Entä jos emme tiedäkään, mistä puhumme? Entä jos tämäkin lahja synnyttää kaunaisessa mielessä vihaa ja turhautumista, raivoa paholaismaisille voimille, jotka niin auliisti syliimme lankesivat? Labyrintti, josta pyrimme ulos, on jälleen luonnon ja ihmisen yhteinen sekasikiö, öljyn ja kapitalismin läpipääsemätön ja velova kuohukko.

Kysymys kuuluu, mitä on toden puhuminen tilanteessa, jossa ”nuorison turmeleminen” ei ole vain tuottoisa liiketoimi, vaan talouden ytimessä, sen kasvun ehto?

Vaikka Sokrates joutui niin sanotusti ”tekemisiin lain kanssa”, hän ei tuntenut kontrolliyhteiskuntaa. Hänen odotettiin pakenevan, vaan viimeiseksi tempukseen hän toteutti tuomion. Syynä oli Platonin *Kriton*-dialogin mukaan Sokrateen suhde totuuteen: sofisteista erottuvana filosofina hänen ajattelunsa, sanomisensa ja elämänsä oli oltava yhtenäinen kokonaisuus. Mutta tämä tasapainoinen kokonaisuus ei varmasti ole sama cv-tason yhtenäisyys, jota Eetu Viren kertoo Pakoviivoissa meiltä itsen tekniikoin itseämme hajanaistavilta moniottelijoilta odotettavan. Sokrateshan oli vapaa mies, vapaa

myös ostamisen ja myymisen tehtävistä, vapaa elannon hankkimisesta. Hänelle jäi totuuden puhuminen, vapaa sana.

Kun Michel Foucault englanniksi julkaistuissa seminaareissaan nimeltä *Fearless Speech* kiinnittää huomiomme kreikkalaiseen termiin *parrhesia* (sanoista *pan-rhema*, kaiken sanominen), joka Platonin *Teoksissa* on suomennettu suorana ja avoimena puheena (esim. *Lakhes*) ja vapaana puheena ja totuuden puhumisena (esim. *Gorgias*), hän korostaa aluksi kah-ta asiaa. Ensinnäkin vapaa mies, joka puhuu suunsa puhtaaksi, puhuu asiaa, jonka itse tietää todeksi. Hän ei käytä retorisia apuvälineitä tai toimi paholaisen asianajajana, vaan kertoo kauristelemattoman oman tietonsa tai ehkä kokemuksensa, jos kokemus on taitoa ja muistoa alun ja lopun erosta. Sielun tutkimiseen tähtäävä dialogi on totuudenpuhuminen muoto, siinä missä yksinäinen puheenpitäminen on retoriikkaa. Toisekseen suunsa voi puhua puhtaaksi vain tilanteessa, jossa kaiken sanominen on vaarallista puhujalle itselleen, yksinkertaisesti koska kuulijakunta ei tule pitämään kuulemastaan. Näin suunsa puhuminen puhtaaksi on aito teko, joka omalla tapahtumisellaan todistaa totuutensa. Kuten Foucault sanoo, vapaassa puheessa totuuden evidenssi ei ole puhujan mielen sisällä, vaan puhumisessa, kielellisessä toimessa. Tärkeä seuraus: kuningas tai suojattu demokraattinen enemmistö ei koskaan voi puhua suutaan puhtaaksi, sanoa koko totuutta. Se voi toki sanoa kaiken, löpö-tellä ja juoruta, mutta se on kokonaan toinen asia.

Foucault'llekin Sokrates on paraatiesimerkki totuudenpuhujasta, *parrhesiastes*. Mutta mielenkiintoisia eivät ole Sokrateen tai muun esimerkin henkilökohtaiset ominaisuudet, vaan jonkin aikaisemmin tutun ja itsestäänselvän muuttuminen ongelmaksi, pulmaksi, hankaluudeksi. Demokratian Ateenassa totuudenpuhumisesta tuli ongelma, koska yhtäältä kaikkien vapaiden miesten ajeltiin olevan *agoralla* totuudenpuhumiseen oikeutettuja, mutta toisaalta tiedettiin, että vain harvat tilanteen tullen pystyivät puhumaan suunsa puhtaaksi rohkeasti ja suoraan, kun enemmistö kulkee lammaslauma-

na. Aristokraatit pilkkasivat demokratiaa jälkimmäisen tosiasian nimissä, ja samaa laulua on jatkettu hamaan tulevaisuuteen. Demokraatit voivat puolestaan vedota totuuden yllättävyyteen. *Parrhesia* vaatii riskinottoa, joka ei aristokraatilta tai monarkilta suju loppumattomiin.

Sokrates tulee tämän ristiriidan keskelle. Hän ei voi olla puhumatta totuutta, hänellä ei voi olla olematta suoraa suhdetta totuutensa ja sanomisensa välillä. Mutta totuus voi olla eri mieltä Ateenan lakien kanssa. Totuus ja laki eivät olekaan yksi asia: tästä alkuhankauksesta Sokrateen kuolema on merkki. Mutta hänen yhtäaikaa tuomittu ja vapaachtonen kuolemansa on myös ratkaisu ristiriitaan, kuin Aleksanterin miekka Gordionin solmuun. Laki ja totuus voidaan sovittaa yhteen, kun puhutaan totta ja kärsitään siitä seuraava rangaistus.

Välimatkan Sokrateen ajoista nykyhetkeen kertoo hänen ratkaisunsa vieraus. Minkä maan tai poliiksen lakeja voi nykyään kunnioittaa ja rakastaa niin paljon, että haluaa sovittaa ne yhteen totuuden kanssa? Sokrateen hahmo on nykyään toisaalla, ei vapaana miehenä *agoralla*.

Suunsa puhtaaksi puhumisen taipumus tuottaa ongelmia ei kuitenkaan ole kadonnut. Totuus voidaan yhä puhua vain alhaalta ylöspäin. Samoin pitää edelleen paikkansa, että totuus on luotava toiminnalla, joka on itse oma todisteensa. Jos Foucault'ta ja kyynikoita seuraten tiivistämme asian yhtälöön "*parrhesia* = *logos* + *bios*" eli väitteeseen, että totuudenpuhuminen on järjen ja elämän yhteissoittoa, saamme aavistuksen suunnasta, jossa hankaukset ovat syntymässä. Järkeä puhuu paljon nykyään. Kontrolliyhteiskunta on eräänlainen elämän läpilogisointi. Samalla elämä on tavalla tai toisella järjen perusta. Kontrolliyhteiskunta on myös järjen täydellinen biologisointi. Miksi sitten ei soitto soi? Miksi emme tunne elinkeinonjämme ja talouksiemme painoa järkevässä elämässämme?

Juuri siksi, että järjestä ja elämästä on tullut samaa. Niiden välillä ei ole viivettä, epäröintiä, erehdyksiä, väärinymmärryksiä. Järkeä ei voi vaatia elämästä muutosta, eikä elämä pys-

ty opettamaan järkeä. Totuudenpuhuminen ei onnistu, ennen kuin tämä samuus muuttuu ongelmaksi. Kaikki osaavat elää mukavasti, mutta kukaan ei tiedä, miten ajatella elämää. Kaikki osaavat ajatella kriittisesti, mutta kukaan ei tiedä, miten elää ajatuksella.

Eräässä mielessä *parrhesia* on väkivallan vastakohta. Väkivaltalta toimii ja vaikuttaa ilman, että vastaanottajaa tarvitsee juurikaan yrittää ymmärtää. Se on pienimmän vaivan tie. *Parrhesia* sen sijaan laittaa kaiken sen varaan, että on olemassa keskustelukumppani ja että hän pystyy kuulemaan ja ymmärtämään. Mutta tähän ei sisälly oletusta, että kumppani olisi samanlainen kuin minä. Päinvastoin. Suun puhuminen puhtaaksi edellyttää vastaanottajaa, jolla on oma totuutensa. *Parrhesian* toteutuminen dialogissa ei ole ymmärryksen siirtämistä yhtäältä toisaalle. Se on väärinymmärrysten koettelemus.

KIRJALLISUUS

FOUCAULT, MICHEL: *Fearless Speech*. Semiotext(e), Los Angeles, 2001.

PLATON: *Teokset*. Otava, Helsinki, 1977.

FRA GME NTT TEJ A YÖ. STÄ

ANTTI SALMINEN

7.3.2011
1:02 UTC+2

Tiedättehän tilanteen: talon (vaikkapa poliisiaseman tai yliopiston) peruskiveen on murattu pommi. Sitä ei voi

purkaa purkamatta koko rakennusta. Suuren eläimen verenkierrossa kiertää toisenlaisen elämän kantasolu. Se on valmis jakautumaan jakautumistaan. Sitä ei saa ulos. Jonkin-maailma, tämä objekteista ja niiden jyrksijöistä kursittu kapitalismi, on luhistumassa siihen mitä se ei ole, siihen mitä se ei osannut kuvitella, sortumassa päivittäiseen mahdottomaan, jonka se niin kernaasti halusi kätkeä.

Tulevaisuuden lipuksi ei riitä niukan elämän holhoava vaatimus ja anaalinen resurssineuroosi. Ei liioin tarvita kysymystä valankumouksen subjektista tai vastarinnan objekteista (poliittisen mielikuvituksen superpositioita kyllä). Degrowth-politiikka voi antaa hetken miettimisaikaa, mutta ratkaisuksi siitä ei ole. Survivalismin eri muodot, kansalliset protektionismit mukaan lukien, ovat yksinomaan banaaleja. Supistuva markkinatalous on edelleen markkinataloutta, ja ahtaalle ajettuna se paljastaa todellisen pirtansa.

Ja mitä siitä seuraa? Elämää on opittava vaihtamaan lennosta, tai kuten junanvaunuja: “saattaen vaihdettava”.

Haluatteko siis kaiken? No hyvä. Aloitetaan ei-mistäään. Se ei ole vähän.

VASARAN SILMÄ

Eräänä päivänä, jona mieluisan elämän esteet olivat jo hyvän aikaa sitten muodostuneet kriisikapitalismin kantaviksi rakenteiksi, ostin olosuhteiden tähden Tammelantorilta vanhan pitkävirtaisen vasaran. Varsi oli patinoitunutta puuta, rautakärki jo lommoontunut. Yksi osa ei ollut kulunut lainkaan. Vasaran varsaus ei nimittäin ole sen kärjessä eikä varressa. Se on varren ja pään liitoksessa, valetussa reiässä, vasaran silmässä. Silmästä on kiinni kuinka hyvin varsi istuu, tasapainottuuko ja istuuko se käteen, onko varren kulma iskulle otollinen ja niin edelleen. Tyhjän silmän kestävyys ja tarkkuus tekee vasaran. Ilmeisin ja tärkein on rakenteen kätkössä ja siksi huomaamattomissa.

TZIMTZUM

Lurianisen kabbalan luomiskertomus on kosmillis-hengellinen katastrofi. Ennen varsinaista tuhoavaa luomista, ennen maailmaa, tapahtuu jotain vielä järkyttävämpää. Tässä alkukuvassa kaikkeus on yksi ainut jumalasta tiheä piste. Siinäpä jumala on sitten pinteessä: hän ei voi luoda ilman tilaa, ja koska hän itse on kaikki mitä on, hänen täytyy itse tehdä itsestään tilaa. Näin käynnistyy *tzimtzum*, jumala jännittyy äärimmäiseen ristiriitaan itsensä kanssa, ja luo sisälleen jumalattoman ja olemattoman, ei-minkään. Tähän tyhjyyteen (יִוֵּנֶה לֵלַח), jumalan nyrinkäännettyyn kitaan, luodaan tämä maailma.

Ei-mikään nousee siis ristiriidasta. Kriisiytyneen kapitalismin keskellä tämä kenoottinen dialektiikka, joka ei pyri synteisiin vaan jäännöksettömään raukeamiseen, on teorioista käytännöllisimpiä. Ei-tiloja on kaikkialla, useimmiten näkymättömissä, totunnaisten kaupunkireittien, perhepiirien ja halutalouksien pientareilla. Niitä ei tarvitse luoda, mutta niissä voi luoda. Eikä tarvitse olla jumala asettuakseen rakenteelliseen ristiriitaan itsensä kanssa. Ratkaisevaa on, tekeekö sen itse, vai antaako päiväkodin, yliopiston tai maun ja tapojen apostolien tehdä sen puolestaan. Kaivataan Sokrateen itseristiriitaista ja tinkimätöntä röyhkeyttä: “Tiedän, että en tiedä”.

KESKUS ON TYHJÄ

Oikein on sanottu, että ihminen on rotko ja haava, ja toisin sanoen, subjekti on murtuma ja särö. Mutta vielä paremmin yksinkertaisemmin: subjekti on tyhjä. Ei-mitään, ihmisessä ei ole mitään sinänsä. On vain olemattomuuttaan kupliva piste, tahraraksoittunutta tyhjyyttä, jossa materiat ja voimat risteävät ja solmiutuvat ainutkertaisiksi punoksiksi, tulisiksi ja kirjaviksi. On tuuli. Mutta näillä voimilla ei vuorostaan ole paljoakaan tekemistä ihmisen kanssa. Ei ole paha olla tyhjä. Ei se ole hyväkään. Se on vapauden vääntömomenteista väkevin.

Joudun parafraaseeraamaan argentiinalaisen Roberto Juarrozin nimettömän runon, koska en löydä tarpeellista kirjaa. Suunnilleen näin: Toisinaan tuntuu, että olemme keskellä juhliä. Mutta juhlien keskellä ei ole ketään. Juhlien keskellä on tyhjiys. Mutta tyhjyyden keskellä on toiset juhlat.

MITÄ STIRNER SANOI

1800-luvun alkupuolen maitokauppiaista riivatuin, Max Stirner, toteaa kirjassaan *Der Einzige und sein Eigentum* (1844): “*Ich*

bin [nicht] Nichts im Sinne der Leerheit, sondern das schöpferische Nichts, das Nichts, aus welchem Ich selbst als Schöpfer alles schaffe.” “En ole ei-mitään tyhjyyden merkityksessä, vaan luova ei-mikään, josta minä itse luojana luon kaiken.” Stirner ei suuntaudu tyhjyyteen, ei kontemploi, vaan toteaa halunsa kokemuksesta käsin. Ei-mikään ei ole tuolla jossakin, vaan se on ytimissä itsessään, on jo.

Ei-missään vastakohdat kamppailevat ja yhtyvät perin herakleitoslaisesti. Se on jokapäiväinen ja äärimmäinen, myrky ja lääke, sanomaton ja sanottu. Yhtäältä se on passiivisen nihilismin lähtökohta, symboli ja päätepiste, toisaalta merkityksen lähde. Sillä ei ole alkuperää, tarkoitusta eikä päämäärää, mutta se voi olla niitä kaikkia. Ei-mikään on monessa mielessä nihilistinen kokemus, mutta se ei johda nykymuotoiseen merkityspaikoiseen nihilismiin vaan siitä ulos. Se on lyhin pakotie todellisuuteen ja siksi vaarallinen.

Ei-minkään kumous ei nouse valtaa vastaan, sillä se ei perustu vastarintaan ja kieltämiseen. Se on ei-olemiselle ja ei-olevalle herkistymistä, ajallisesti ottaen avoimuutta ei-enäälle, ei-vielällä, ei-koskaalle. Kumous, jos se on perusteellinen, tapahtuu mahdollottoman horisonttia vasten. Ja *Impossible is Nothing*, kuten Adidaksen mainoslause viisaasti toteaa.

NOLLAPISTEEN TOIVO

Ei-mikään on valistuksellisen järjen terveyttä uhkuva haava. Isäntäruumis kantaa sitä häpeillen, vaikka tuo iskemä on sen todellinen henkireikä. Siitä aukeaa toisenlaisen dialektiikan mahdollisuus, joka ei johda edistykseen tai alati parempaan, ei pyri eikä päde, ei hyödytä tai tuota. Pauli Pylkön “luopumisen dialektiikka” on tätä lähellä, mutta ero on olemassa. Hylkäämisen, vetäytymisen ja luopumisen liikkeet ovat reaktiivisia niin kauan kuin niitä ei tehdä luovalla halulla, järkyttävällä ilolla ja ei-minkään riemussa.

Niin kauan kuin on jotain luovuttavaa ja hylättävää, on jotain hävittävää, ja sisäinen sosiaalidemokraatti (mikrofasisteista katalin) jatkaa saarnaansa saavutetuista eduista. Sen tähden paperiton, osaton tai mieletön, hän, jolla ei ole mitään, on Euroopan vaarallisin henkilö. Ei siksi, että hänestä tulisi agitaattori tai kumouksen strategi, vaan koska häneen katsoessamme katsomme kiiluun, jossa nykyinen järjestys on jo romahtanut. Nollapisteen toivo on pimeyden levollisuutta, josta käsin kontrastit ja perspektiivit piirtyvät selkeästi. Niille, joille katastrofi on todellinen, totuus on katastrofaalinen. Hyvä niin.

Filosofisista kyvyistä jaloin on oppia rakastamaan pommia.

PA K OV IIV OJ A

EETU VIREN

"Tunne itsesi" on ollut minulle aina vallan sana. "Muutu sellaiseksi kuin minä haluan". Siksi vittuilin oraakkelille lähtemällä etsimään viisaampaani. Minun haluni, sinun on siihen sopeuduttava, sitä toteltava. Haluan tietää totuuden sinusta. Mikä, kuka todella olet, "tunne itsesi": runkkarin uskontunnustus."

APOLOGIA

Kirjassaan *Berlin Cabaret* historioitsija Peter Jelavich korostaa poliittisen kabareen ja erilaisten arkipäivään kytkeytyvien poliittisen performanssin instituutioiden merkitystä kommunistisen liikkeen poliittiselle voimalle 1920-luvun Saksassa. Kabareen täyttämät festivaalit ja karnevaalit olivat keskeisiä julkisia tiloja, kohtaamisen paikkoja työläisille. Näissä arkipäiväisen vastarinnan subjektiivisuuksien tuottamisen instituutioissa työläisten luontainen urbaani levottomuus tai hajamielisyys, halu paeta tehtaan yksitoikkoista rytmiä levisi ja "sikisi". Ratkaisevaa oli, että kabareessa yhdistyivät poliittinen sisältö ja nautinto, luokkatietoisuus ja yhteen liittyminen. Lukuisista erilaisista numeroista hahmottuvana koosteena kabaree ei pyrkinyt väkisin yhdistämään urbaanin arjen fragmentteja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jota kärsimättömiä työläisiä olisi pakotettu hiljaa seuraamaan. Kabareeta seuratessaan yleisö saattoi juoda olutta, polt-

taa tupakkaa ja kommentoida niin esitystä kuin kusipäisen pomon viimeisimpiä edesottamuksia. Kommunismi oli hauskaa ja se paransi työläisten elämää joka päivä sekä samalla lisäsi heidän kykyään tehdä vastarintaa, kun he joutuivat taas tehtaan seinien sisälle kapitalistiseen tuotantoprosessiin.

Tästä kommunismin jokapäiväisestä ilosta ei nykyisessä politiikassa ja sen instituutioissa – varsinkaan vasemmistolaisissa – kuitenkaan näy jälkeäkään.

Luulen, että näyttelijä George Clooney taisi ilmaista totuuden nykyisistä edustuksellisen politiikan instituutioista, kun hän jokin aika sitten tokaisi, ettei hän kelpaisi poliitikoksi, koska on ”nainut liikaa ja vetänyt liikaa huumeita”.

Mitä tästä siis voimme päätellä politiikasta? Poliitikka on elämän vastaista, eläminen tai ainakin elämästä nauttiminen on politiikassa kiellettyä ja jos siihen on edes joskus elämässään hassahtanut, se tekee politiikkaan osallistumisen mahdottomaksi. Tehdäkseen porvarillista politiikkaa on siis lakattava naimasta, juomasta ja käyttämästä huumeita, ylipäätään kieltäydettävä kaikesta nautinnosta, ja ryhdyttävä ”edustamaan”, toisin sanoen esittämään itsestään selväksi kuvitellun moraalisen ihanteen mukaista askeettista ei-elämää. Edustuksellisessa eli porvarillisessa politiikassa elämä on pelkkä valtion interventioiden, kontrollin ja muovaamisen kohde. Puututaan huumeiden käyttöön mutta ei käytetä huumeita, säännellään seksiä mutta ei harrasteta sitä, ja kun käytetään ja harrastetaan, sitä salaillaan, se kielletään ja jos siitä jäädään lopulta kiinni, vetäydytään politiikasta, koska ei sovit poliitikoksi.

Vaikka vasemmistolaiset uuskeynesiläiset vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen ovatkin juhlineet valtion ja politiikan paluuta, on kriisi pikemminkin osoittanut valtion ja sen vanhojen talouspoliittisten keinojen täydellisen voimattomuuden globaalien finanssimarkkinoiden edessä. Valtiot toimivat finanssimarkkinoiden ehdoilla, eräänlaisina pankkiirien tukiverkostoina, mutta eivät kykene pelastamaan pulaan joutuneita asuntovelallisia. Poliitikalta on kadonnut täydellisesti kyky artikuloida

olemassa olevien instituutioiden piiriin nykykapitalismin keskeisimpiä konflikteja. Vaikka vasemmistopuolueiden vaaliedokkaat kuinka julistaisivat, ettei vastakkainasettelujen aika ole ohi, näyttävät myös vasemmistopuolueet muuttuneen täydellisesti osaksi valtion instituutioita. Nuo instituutiot taas toimivat eräänlaisina pääoman paašipoikina, jotka joka aamu käyttävät herraansa marmoroidulla potalla niin että tämä voi poistaa elimistöstään epäonnistuneet investoinnit ja arvonsa menettäneet velkakirjat, ja sen jälkeen pukevat tämän kansallisen kilpailukyvyn ja ”yhteiseen hiileen puhaltamisen” purppuraviittaan.

Vaikka länsimaiset liberaalit – sormet ristissä toivoen etteivät heidän sanansa toteudu – alati kritisoivat Kiinan kommunistista puoluetta demokratian puutteesta ja vaativat ”reformia”, näyttää itse asiassa pikemmin tapahtuvan niin, että länsimaiset puolueet oikeistosta vasemmistoon muuttuvat Kiinan kommunistisen puolueen kaltaisiksi, kuten Wang Hui kirjassaan *The End of Revolution* huomauttaa. Puolueet ovat osa valtiokoneistoa ja valtion instituutiot ovat suoraan kietoutuneet kapitalistisiin markkinoihin, niiden ylläpitämiseen ja niiden vallan laajentamiseen.

Samalla kapitalistisen tuotannon keskiöön nousee elämä ja sen uusintaminen: koulutus, terveys, ihmisten väliset suhteet. Talous on ihmisen tuottamista ihmisen avulla.

Mihin siis on joutunut politiikan ja talouden erottaminen ja siitä seuraava vaatimus politiikan ”paluusta”? Jos politiikka puuttuu koko elämään pääoman arvonlisäyksen logiikan levittämiseksi, mikä on politiikan ja elämän suhde?

Lopulta valtio ja politiikka kietoutuvat kuitenkin vallan tekniikoiden kautta elämään, yhteiskunnallisen kanssakäymisen jokaiseen sopukkaan, ovat vimmatun kiinnostuneita seksistä ja huumeista, eivätkä itse asiassa edes pelkästään kiellä tai repressoivat vaan pikemminkin moduloivat, manageroivat, optimoivat ja ohjaavat: kenen, milloin, missä, miten ja kuinka paljon on suotavaa naida ja käyttää huumeita. Modulointi vaihtelee pääoman arvonlisäyksen tendenssien mukaan. 1990-luvulla,

niin sanotun New Economyn aikana taloutta yritettiin ruokkia lisäämällä huumeiden ja seksin määrää, vapauttamalla yhteistä älyä ja sen verkostoja, antamalla helppoa rahaa ja luontoisetuja työntekijöille, mutta tämä eräänlainen tietokapitalismin kultakausi tuli yksinkertaisesti pääomalle liian kalliiksi. Christian Marazzin arvion mukaan jopa 80 % yritysten voitoista valui optioiden, bonusten ja sen sellaisten kautta työntekijöiden taskuihin, mikä on ennenkuulumatonta kapitalismin historiassa. Kulutuksen ja nautinnon lisäämisen politiikka oli siis ennen kaikkea 1990-luvun nousukauden myöhemmin kriisiin ajautunutta politiikkaa, mitä Slavoj Žižek ja muut kapitalismia ymmärtämättömät vasemmistolaiset idiootit eivät koskaan ole tajunneet.

2000-luvun alkupuolella työvoiman elämää pyrittiin haltuunottamaan (asunto)velan kautta, mutta subprime-luotoista liikkelle lähtenyt kriisi osoitti näiden pyrkimysten haurauden. Nyt tilalle näyttäisi astuvan uudenlainen alistava yhteisöllisyys, moralismi ja askeettisuus. Työläisten olisi oltava valmiita tekemään enemmän työtä pienemmällä palkalla ja siis kuluttamaan vähemmän, luopumaan elämän nautinnoista ja raatamaan uuden jumalan, kansallisen kilpailukyvyn eli suomeksi yritysten voittojen kohottamiseksi. Tällaista ohjelmaa ovat esittäneet niin Suomen pääministeri Mari Kiviniemi – jonka yhteiskuntasopimuksen sisältö lienee selvä, palkat alas – täsmälleen kuten hänen brittiläinen virkaveljensä David Cameron vaatiessaan uutta ”Isoa Yhteiskuntaa” (ja niin paljon kuin erilaiset paranoidit anarkistit ovatkin väittäneet kaiken mahdollisen muistuttavan Orwellin dystopioista, tuo Cameronin termi vaikuttaa todella olevan ikään kuin rappeutuneen porvariston ironinen lainaus teoksesta *Vuonna 1984*).

Nyt valtion ja sen poliittisten instituutioiden on puuttuttava ihmisten elämään sillä tavoin, että he eläisivät säästäväisesti, herran nuhteessa, jotta eivät rasittaisi kansantalouden kilpailukykyä eikä ilmastonmuutoksen torjumiseksi tarvitsisi rajoittaa teollisuuden päästöjä vaan vastuun maapallon tule-

vaisuudesta kantaisivat yksittäiset ihmiset. Siksi poliitikkojen on näytettävä esimerkkiä, siis uskoteltava elävänsä selibaatissa ja juovansa lauantai-iltaisin pelkkää *Coca Cola Zeroa*.

LAMPAIDEN HOUREET

Eikö kaikki tämä yhteisöllisyys ja valtion tunkeutuminen joka paikkaan ole juuri sitä, mitä vasemmistolaiset ”uusliberalismin kriitikot” ovat pari vuosikymmentä vaatineet? Eikö kulutuksen vähentäminen ole hyvä asia, koska maapallo täytyy pelastaa ja miten muuten se pelastettaisiin kuin niin, että prekaarit työläiset alkavat kiristää vyötään, koska ovat kuitenkin ”maailman mittakaavassa” etuoikeutettuja?

Jos uusliberalismia ei ymmärretä Heikki Patomäen ja muiden valopäiden tavoin ideologiana tai salaliittona vaan konkreettisina vallan tekniikoina, on helppo huomata, että uusi asketismi merkitsee pikemminkin uusliberalismin täydellistymistä kuin sen kriisiä. Uusliberaalien pyrkimys on ollut ennen muuta tehdä jokaisesta ”oman itsensä yrittäjä”, joka investoi omaan inhimilliseen pääomaansa, hankkii velaksi koulutuksen, asunnon, sairaskuutuksen ja kannettavan tietokoneen ja pyrkii sitten saamaan tuottoa investoinneilleen työmarkkinoilla. Prekarisaatio on tämän palkkatyöstä oman itsensä yrittäjyyteen siirtymisen yhteiskunnallinen prosessi. Työsuhteiden sirpaloituminen, palkkauksen yksilökohtaistuminen ja erilaiset tulospalkkiot, optiot ja muut uudet muodot, sosiaaliturvan muokkaaminen ”työhön kannustavaksi” sekä toisaalta julkisten palveluiden yksityistäminen ja työvoiman uusintamisen edellytysten (liikenne, terveys, asuminen, eläkkeet jne.) siirtäminen yhä enemmän yksilöiden vastuulle ovat tämän yleisen vallan rakenteen sisällä toimivia tekniikoita.

Mitä sitten ovat prekarisaation subjektiiviset tai psyykkiset seuraukset työläiselle? Miten konfliktin kenttä, vapauden ja alistamisen suhteet nykykapitalismissa määräytyvät?

Voivottelun, nostalgian ja apokalyptisten visioiden olisi tutkittava näitä kenttiä ja nikkaroitava niihin halkeamia, joista pujah-
taa ulos pääoman komennosta.

Tai toisin sanoen, miten politiikka tai politiikan tila tietokykykapitalismissa määrittyy, jos vakiintuneilla poliittisilla instituutioilla ei enää ole mitään tekemistä elämämme todellisten kysymysten kanssa, jos politiikan alueella pikemminkin politikoidaan kuin tehdään politiikkaa?

Franco ”Bifo” Berardi väittää 1990-luvun New Economyn kriisin olleen ennen kaikkea psykologinen romahdus – sanan depressio kaksi merkitystä osuvat siinä yhteen. Kyse on siis työvoiman kollektiivisesta luhistumisesta, jonka eräänlainen ilmiömuoto makrotalouden kriisi on. Masennus elämän voimien uupumisena onkin epäilemättä ”aikamme sairaus”, kuten Alain Ehrenberg sosiologisessa bestsellerissään *La fatigue d'être soi* sanoo. Ehrenberg kuvaa, miten masennuksen merkitys keskeisimpänä psyykkisenä sairautena neuroosien ja psykoosien sijaan liittyy siirtymään teollisesta tuotannon organisoinnista ja sille luonteenomaisesta kuriyhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan, tuotannon avoimeen tilaan. Masentunut ei ole hullu, abnormi vaan ”täysin normaali ihminen” siten, että myös ”parempi väki” voi olla ja sen suorastaan kuuluukin olla masentunutta. Masentunut on ”väsynyt olemaan oma itsensä”, väsynyt kantamaan jatkuvasti vastuuta omista valinnoistaan eristettynä yksilönä, toisin sanoen väsynyt olemaan oman itsensä yrittäjä, jonka investointeja ei kukaan takaa, toisin kuin investointipankkien sekoiluja. Masentunut ei siis ole syyllinen normin rikkomiseen, sen sijaan masennukselle on tyypillistä riittämättömyyden tunne, kun ”normi” on jonkinlainen voimien optimi tietyn sisällöllisen komennon sijaan. Uusien masennuslääkkeiden kuten *Prozac* tarkoitus on juuri aktiivisuuden tai tuottavuuden lisääminen: *Prozac* ei ole ”onnellisuuslääke” vaan ”tehokkuuslääke”, kuten Ehrenberg kiteyttää. Näiden lääkkeiden avulla voidaan vaikuttaa suoraan työvoiman aivoihin ja ruumiiseen, ihmislajin biologiseen olemassaoloon ja tehostaa aivojen toimintaa in-

jektoimalla niihin erilaisia molekyyliä, jotka reagoidessaan aivojen välittäjäaineisiin lisäävät ihmisen tehokkuutta.

Olisiko siis palattava takaisin pyhien arvojen ja kiinteiden kyläyhteisöjen aikaan, estettävä ihmisiä liikkumasta ja ylittämästä rajoja, jotta he voisivat jälleen asettua aloilleen aitoon elämään? Onko liiallinen vapaus nykyisin ajanut ihmiset uupumukseen? Eikö yrittäjyydestä, itsenäisestä ja epävarmasta työstä olisi palattava takaisin vakituiseen palkkatyöhön, liukuhinnan ääreen, jossa liika yksilöllisyys ei aiheuta *Angstia* prekaarille pieneläjälle?

Nämä kristilliset houreet elävät aikamme ”julkisessa keskustelussa” kammottavan sitkeästi ja niiden juurimiseksi lieenee tarpeen tarkastella hieman, mitä ”itsen kehittämisellä” ja itsenäisyydellä tarkoitetaan.

Haluaisin tätä tarkoitusta varten tehdä pienen ekskursion Michel Foucaultin 1970–80-lukujen vaihteen tutkimuksiin. Sen jälkeen, kun Foucault oli luennoillan *Collège de France*ssa 1978–79 tutkinut uusliberaalia ajattelua ja ”oman itsensä yrittäjäksi” tekemisen tekniikoita, hän teki usein hieman selittämättömäksi jäävän kääntein antiikin filosofian ja ”itsen hoivan” tai ”itsen tekniikoiden” tutkimukseen. Vuosien 1979–81 luentoja ei vielä ole julkaistu kokonaisuudessaan, mikä osaltaan vaikeuttaa Foucaultin tutkimusten seuraamista, mutta nähdäkseni myös jo julkaistut myöhemmät luennot muodostavat selkeän jatkon Foucault’n uusliberaaleja hallinnan tekniikoita koskeville kysymyksille.

Foucault’n mukaan nykyajan filosofikonsulttien Delfoin oraakkelilta ja Sokrateelta kaappaama slogan ”tunne itsesi” ei antiikin ja hellenismien filosofiassa merkinnyt kehotusta tai käskyä ”itsetutkiskeluun” sanan modernissa merkityksessä. Sen sijaan se liittyi laajempaan kulttuuriseen subjektiivisuuden tekniikoiden kokonaisuuteen, jota kutsuttiin ”itsen hoivaksi” (*epimeleia heautou*). Itsensä hoivaaminen merkitsi ruumiinsa kykyjen tai voimien kehittämistä, ja Foucault korostaa, että ajatus ei synny kristillisen asketismin piirissä vaan on sitä van-

hempi. Sen sijaan kristillinen asketismi kääntää nämä itsen hoivaamisen tekniikat toiselle alistumisen tekniikoiksi, sillä kristinuskossa itsestä on pidettävä huolta tai itseä on hoivattava, jotta voitaisiin tehokkaammin toteuttaa jotakin ulkopuolista tehtävää, alistua sielunpaimenen valtaan tai kieltäytyä nautinnosta tuonpuoleisen pelastuksen vuoksi. Antiikin filosofialta kaappaamiensa tekniikoiden avulla kristinusko onnistuu saamaan aikaan sen, mitä Foucault luennoillaan 1977–78 (Turvallisuus, alue, väestö) kutsui kristinuskon maailmanhistoriallisesti järkevimmäksi ja väkivaltaisimmaksi saavutukseksi: länsimainen ihminen on oppinut uskomaan siihen, että häntä hallitaan hänen omaksi parhaakseen. Foucault'n mukaan:

”(L)änsimainen ihminen on oppinut vuosituhansien aikana sen, mitä yksikään kreikkalainen ei epäilemättä ikinä olisi suostunut myöntämään, [hän] on oppinut vuosituhansien aikana ajattelemaan itseään lampaana lampaiden joukossa. Hän on, vuosituhansien aikana, oppinut anomaan pelastustaan sielunpaimenelta, joka uhraa itsensä hänen puolestaan.”

Nämä kristillisen kapitalismin lampaat ovat kuitenkin jokainen yksilöllisiä, jokainen ainutkertaisia, ja tämä ainutkertaisuus on paimenvallan tekniikoiden välttämätön alusta. Kristillisestä sielunpaimentamis-instituutiosta periytyvät vallan tekniikat eivät Foucault'n mukaan ole kuitenkaan kapitalistisessa, muka maallistuneessa yhteiskunnassa kadonneet tai muuttuneet marginaaliseksi, vaan niillä on olennainen rooli tuotannon organisoinnissa. Luennoillaan ”biopolitiikan synnystä” 1977–78 Foucault nimittäin korostaa, että liberaali hallinta (kapitalismi) tarvitsee toimiakseen jonkinlaisen ”kolmannen sektorin”, kansalaisyhteiskunnan tai yhteisöllisyyden, joka eheyttää ja saumoo yhteen valtion ja markkinoiden – molemmat ovat kapitalismissa välttämättömiä instituutioita – osin heterogeenisiä logiikoita. Tämän ”esi yhteiskunnallisen” yhteisöllisen vallan tekniikoiden joukon kapitalismi siis perii kristinuskolta paimenvallan muodossa.

Toisin sanoen kapitalistinen tuotanto ei tule toimeen ilman, että yhteisöllisen, sosiaalisen kontrollin kautta luodaan käyttäytymistäipumuksia, joiden vuoksi ihmiset ovat valmiita kehittämään itseään, pidättäytymään nautinnosta ja lykkäämään elämistä jonkin ulkopuolisen, korkeamman päämäärän vuoksi. Työläisen on suostuttava ”palkkamalttiin”, jotta kansallinen kilpailukyky voidaan taata, vaikka kapitalisteja eivät kansalliset arvot ole koskaan kiinnostaneet. Työntekijän on tultava töihin sairaanakin tai oltava löysäilemättä tai lakkoilematta, jotteivat työtoverit joutuisi pulaan. Tällä yhteisöllisellä siteellä tai Adam Smithin sanoin ”moraalisilla tuntemuksilla” on varsinkin nykykapitalismille ja sen affektiivisen työn organisoinnille aivan ratkaiseva merkitys.

OMAN ITSENSÄ ALISTAJAT

”Oman itsensä yrittäjät” kehittävät itseään, kasaavat inhimillistä pääomaansa voidakseen palvella globaalin pääoman arvonlisäystä. Mikroyrittäjille tai ”yksilöyrityksille” eivät markkinaehdot nimittäin yleensä ole kovin edulliset – niitä pyritään lukuisin eri valtion toimin, kuten rajoittamalla liikkumista, pääsyä tietoon ja välttämättömiin palveluihin rajoittamaan. Kun ”yksilöyritys” ottaa velkaa investoidakseen koulutukseensa, terveyteensä tai asumiseensa, hänen lainaehdonsa ovat aina täysin toisenlaiset kuin finanssimarkkinoilla operoivan suuryrityksen. Oikeastaan kyse on kahdesta täysin erilaisesta rahasta. Finanssimarkkinoilla liikkuva, suuryrityksille ja pankeille lainattava raha on virtuaalista, se syntyy ”pelkästä napinpainalluksesta” eikä sen volyymeillä ole mitään suhdetta olemassa olevien materiaalien tai immateriaalien hyödykkeiden arvoon. Esimerkiksi pelkästään vuosien 2007–2008 subprime-kriisin aikana finanssimarkkinoilla arvioitiin tuhoutuneen 580 triljoonaa dollaria – mikä siis on vain osa siellä liikkuvasta rahasta – kun taas maailman koko BKT vuosittain on arviolta 50 triljoonaa dollaria ja maa-

ilman koko kiinteistöomaisuuden arvo 75 triljoonaa dollaria. Tämän rahan myöntämistä arvioitaessa ei kriteerinä käytetä mitään todellisia ominaisuuksia vaan ainoastaan puhdasta luottamusta, toisin sanoen sitä, että toimii hyväksyttynä agenttina finanssimarkkinoilla. Sen sijaan työntekijöiden, kotitalouksien arkipäivänä käyttämä raha on oikeastaan täysin toisenlaista: sille on aina löydyttävä vastike jossakin mitattavassa suorituksessa tai myytävässä hyödykkeessä, mikä tekee siitä aina jo lähtökohdaisesti voimaltaan täysin mitätöntä suhteessa finanssimarkkinoiden virtuaaliseen rahaan.

”Oman itsensä yrittäjä” siis kehittää itseään, työkykyään, muokkaa koko elämänsä – syö terveellisesti, käy kuntosalilla, verkostoituu ja opiskelee – sen vuoksi, että voisi lisätä jonkun toisen pääoman arvoa. Kaiken lisäksi hän kilpailee ”toveriensa” kanssa siitä, kuka onnistuu alistamaan itseään kaikkein eniten, tekemään kaikkein eniten työtä jonkun toisen eteen ja pilaamaan elämänsä pahimmin tolkkuttomalla raatamisella. Tämän perusteella voimme hyvin uskoa, että kokoomuslaiset kusipäät ja ”yrittäjien äänitorvet”, jotka jupisevat ”sosiaaliturvan väärinkäyttäjien” laiskottelevan heidän rahoillaan, ovat aidosti katkeria! Epäilemättä heidän fantasioissaan jossakin Itä-Helsingissä on olemassa pakopaikka tästä kammottavasta orjuutuksesta – mutta koska he ovat kunnan ihmisiä he eivät pakene vaan kaatuvat saappaat jalassa!

Mitä meillä on jäljellä Ehrenbergin vaikeroimasta ”yksilön suvereenisuudesta”?

Kuten William S. Burroughs ja Gilles Deleuze jo pari-kolmekymmentä vuotta sitten ehkä hieman vasta tulevaa aavistellen kuvasivat, ei valta enää toimikaan pelkästään yksilön tasolla, yksilön ja yhteiskunnan suhteessa vaan se tunkeutuu suoraan vastuullistetun yksilön alle, esiyksilölliseen. Se siis samaan aikaan hajottaa yksilön ja vaatii häneltä vastuuta:

”Enää ei olla tekemisissä parin massa–yksilö kanssa. Yksilöistä tulee ”dividuaaleja” ja massoista otoksia, dataa, markkinoita tai

”pankkeja”... Kuri-ihminen oli energian epäjatkuva tuottaja, kun taas kontrolli-ihminen pikemminkin aaltoileva, radalle asetettu, jatkuvasti vuorossa. Kaikkialla surffailu on jo syrjäyttänyt vanhat urheilulajit.”

Deleuzen mukaan kurivallan keinojen rinnalle nousevat uudet kontrollit perustuvat ihmisten elämän jatkuvaan ”modulaatioon”. Modulaatio puolestaan on käsite, jonka Deleuze essee­sä­än ”Neljä poeettista muotoilua jotka voisivat tiivistää kanti­laisen filosofian” paikantaa kantilaisen subjektin rakenteeseen. Kantilla aika on subjektin sisäisyyden muoto, se muoto, jossa minä vaikuttaa itseensä. ”Jos Minä määrittää olemassaolomme ajassa muuttuvan ja passiivisen minuuden olemassaoloksi, aika on se muotosuhde, jonka mukaan mieli vaikuttaa itseensä tai se tapa, jolla me vaikutamme sisäisesti itseemme.” Aika jakaa sisäisyytemme kahtia, tekee suhteestamme itseemme jatkuvan­ti muuttuvan.

Kantilaisen subjektin rakenne kuvaa kiinnostavalla tavalla nykyaikaisen työelämän perushahmolle, eräänlaiselle monisäh­lääjälle, huippuosaajalle tai joka paikan höylälle asetettuja vaatimuksia. Olennaista on jatkuva muutos, kyky jakautua eri­laisiin tilanteisiin ja muodostaa joka tilanteessa erilaisia suhteita itseensä. ”Luovuus” tarkoittaa nykypuheessa yleensä ennen kaikkea opportunistista kykyä sopeutua mihin tahansa. Samalla se edellyttää tietynlaista etiikkaa, kykyä vaikuttaa itseensä odo­tetulla tavalla, sitoutua yrityksen arvoihin ja tehdä jokaisesta projektista oman minuutensa kuva.

Samalla huippuosaajan on kuitenkin muodostetta­va elämästään ykseys, joka materialisoituu cv:n muodossa. Jatkuvasti muuttuva ja hajoileva elämä on tuotettava suhteessa itseen eräänlaisena ”yksisuuntaisen lineaarisen kehityksen jatku­vuutena”. Viime kädessä tästä ykseydestä ja yksilön autonomian esittämisestä tulee ratkaiseva vaatimus, joka erottaa skitsofree­nisen prekaarin luuserin ja elämästään kokonaistaideteoksen tekevän huippuosaajan. Elämäntilanteiden moneudessa hajoi-

levalle prekaarille vaatimus subjektin ykseydestä, yksilöllisestä autonomiasta ja cv:n jatkuvuudesta asettuu kantilaiseen tapaan fraktaaliseen aikaan jälkikäteen tuputettavana esteettis-moraalisena ideaalina. Porvarillinen subjekti ei voi tunnustaa omaa ailahtelevaisuuttaan, vaikka siitä onkin tullut hänen tuotantokykynsä perusta, vaan postuloi ykseytensä itselleen asetettuna vaatimuksena ja uskon kohteena.

Ei tietenkään ole myöskään sattumaa, että nimenomaan kantilaisen subjektin rakenne kykenee valaisemaan näitä uuden työelämän paradokseja. Kantin kuvaama subjekti on ihanne porvarillisen yksilön autonomiasta, jonka häilyvyys kuitenkin jatkuvasti nousee esiin. Nykyaikaisessa työelämässä, jossa olennaista on kyky toimia jatkuvasti muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa ja vastata ristiriitaisiin, jatkuvasti muuttuviin vaatimuksiin, tämän subjektin ykseyden ihanteen ristiriitaisuus nousee entistä voimakkaammin esiin. Kantilaisilla termeillä leikkien voidaankin muotoilla joukko uuden työn monisähääjän ”antinomioita”, jotka tuovat esiin näiden tilanteiden ja vaatimusten ”skitsofreenisuuden”: olisi oltava samanaikaisesti sekä kireä ja kilpailullinen että positiivinen ja sosiaalinen, sitoutuva ja opportunistinen, tunnollinen vanhempi ja täydellinen työnarkomaani, siveellinen aviopuoliso ja villi panomies, ja niin edelleen.

Tässä tilanteessa yksilöimisestä tulee keskeinen kontrollin muoto. Tuotannollisia vaatimuksia, joita voidaan täyttää vain yhteistyön avulla, säilytetään yksilöiden vastuulle. Palkkojen ja sosiaaliturvan yksilöllistäminen on keino kilpailuttaa työntekijöitä toisiaan vastaan, mikä helpottaa yhteistyössä syntyvän taloudellisen arvon ulosmittaamista. Ratkaisevaa on eristää yksilöt yhteisestä, pakottaa heidät kamppailemaan yksin rajattomien ja ristiriitaisten vaatimusten viidakossa. Yksilöllisyydestä tehdään pakko: autonomia ja ”vastuun ottaminen itsestä” ovat moraalisia vaatimuksia. Rajattomien ja ristiriitaisten vaatimusten tilanteessa pakko valita ”oma juttunsa” tuottaa kuitenkin riittämättömyyden tunnetta, joka saa eristetyt yksilöt hakemaan

turvaa työuskosta, valtiosta tai erityisistä reaktiivisista ryhmäidentiteeteistä, joita sitten kilpailutetaan toisiaan vastaan.

Riittämättömyyden tunne, eräänlainen yksilöyrittäjän ”voiton suhdeluvun laskutendensi” purkautuu siis joko naapurin puukottamisena, kun kilpailussa vastustajina eivät enää ole pelkästään kaukaiset kiinalaiset työläiset vaan ”lähimmäiset”, työtoverit ja ystävät, tai sitten se kääntyy masennukseksi, uupumukseksi ja luhistumiseksi ristiriitaisten vaatimusten viidakossa. Molemmissa tapauksissa elämän voimat käpertyvät sisäänpäin, kyky luoda uutta heikkenee ja voimien sitomisesta seuraava häpeän tai katkeruuden tunne valtaa alaa. Moraalinen alistuminen raatamaan ”yhteisen hyvän”, kansallisen kilpailukyvyn tai muun kummituksen ruokkimiseksi noudattaa vanhaa kristillistä psykologiaa: kuten Nietzsche ounasteli, tuloksena on ressentimentti, kaunamieli, mutta kaunaa eivät kannan ”heikommat” vaan yhtä hyvin tai jopa vielä enemmän myös ”kilpailun voittajat”, joiden elämä on rappeutunut pelkäksi alistumiseksi, kieltämykseksi ja täyttymyksen lykkäämiseksi. Erilaiset simputuksen ja työpaikkakiusaamisen muodot kertovat juuri tämän lihaksiin jännitykseksi keräytyneen kaunamiehen purkautumisesta.

SUUNNAT & VIIVAT

Jos olennaiset vallan tekniikat siis toimivat yksilön alittavalla, molekulaarisella tasolla, mitä tämä tarkoittaa vastarinnan käytäntöjen, yhteiskunnallisten konfliktien ja siis politiikan näkökulmasta?

Perinteisten poliittisten instituutioiden lahoaminen pystyy ei merkitse, että olisi heittädyttävä maahan vollottamaan ja vaikeroimaan vastarinnan mahdollisuutta. Vallan keinojärjestelmät (dispositiivit) eivät ole helvetinkoneita tai kaiken sisäänsä sulkevia totaliteetteja vaan kuten Gilles Deleuze sanoo, ne ovat erilaisten, eri suuntiin hajoilevien viivojen kokoelmia.

Kontrolliyhteiskuntaan siirtyminen ei merkitse, että kaikkea kontrolloitaisiin ja vallasta tulisi täydellistä, että ainoa keino paeta olisi vajota masennukseen, käpertyä oman kyvyttömyyden ja siitä seuraavan katkeruuden lokeroon. Kuten Deleuze sanoo, ”kyse ei ole sen selvittämisestä, ovatko asiat huonommin. Sillä huomaamme, että on myös sellaisten subjektiivisuuksien tuotantoja, jotka kykenevät tekemään vastarintaa uudelle alistamiselle, mutta ne ovat hyvin erilaisia kuin kuria vastaan harjoitettu vastarinta.” Jokaisessa yhteiskunnassa on kahdenlaisia viivoja: ”hierarkisen kerrostamisen tai laskeutumisen viivoja, sekä aktualisaation tai luovuuden viivoja.”

Mitä olisivat ne vastarinnan muodot, ”paon viivat”, joita yksilön alle tunkeutuvan kontrollin kentiltä on mahdollista piirtää ulos?

Vallankumoukselliseksi-tuleminen ei edusta yksilöiden intressejä vaan luo halun leikkauksia, transversaalisia yksilöiden läpi kulkevia prosesseja, joissa elämän voimat eivät muserru sisäänpäin vaan laajenevat. Siis toimintaa yhdessä, ilon affekteja, jotka lisäävät ruumiin kykyä toimia ja liittyä yhteen toisten ruumiiden kanssa. Tässä liikkeessä eristetty yksilö, vallan tekniikoiden esiin kaivama porvarillinen subjekti hajoaa tai ”pyörtyy”, suistuu radaltaan, koska liike, johon hänet syöstään, valaisee hänet, muuttaa häntä perustavalla tavalla.

Itsen kehittämiseen ja muokkaamiseen perustuvassa kontrollin yhteiskunnassa on siis kahdenlaisia viivoja, kahdenlaista itsen hoivaamista. Kumouksellinen itsen hoivaaminen ei enää merkitse itsen kehittämistä itsensä orjuuttamisen vuoksi vaan omien voimien kollektiivista kehittämistä, yhteistä vapauden käytäntöä. Kuten Cristina Morini kirjoittaa:

“uusien subjektien täytyy ottaa haltuunsa itsen hoivaaminen (vastuu; ”minä, joka päättää”), mutta ei enää solipsistisena puuhasteluna vaan yhteiskunnallisena käytäntönä. Tässä mielessä itsen hoivaaminen – tai se, että ottaa huolehtiakseen myös toisten it-

seensä kohdistamasta hoivasta – muuttuu yhteiskunnallisten suhteiden kumoamiseksi”.

Itsen hoivaaminen ei tällöin ole moraalista kieltäymystä, uusliberaalia “vyön kiristämisen” mikropolitiiikkaa vaan halun ääretöntä liikettä, säädytöntä (tai “pervoa”, ‘*queer*’) kytkeytymistä. Martin F. Manalansan kuvaa filippiiniläisten hoivatyöntekijöiden itseensä kohdistamaa “hoivaamista”, jossa yhdistyvät normeista piittaamaton nautinnon tavoittelu ja affektien simuloiminen oman työn kuormittavuuden vähentämiseksi. Esimerkiksi New Yorkissa työskentelevät filippiiniläiset koti-apulaiset eivät todellakaan aina elä sen patriarkaalisen moraalin ja sukupuoliroolin mukaisesti, jota heidän kuvitellaan noudattavan. Vaikka heidän suosionsa työmarkkinoilla perustuu käsitukseen filippiiniläisistä naisista “säädyllisinä” ja feminiinisinä, he itse asiassa tapaavat toisiaan yökerhoissa Lower East Sidella eivätkä puistoissa ja kirkoissa, kuten stereotyyppisesti ajatellaan. Kun Manalansan kysyy tätä ihmetellen eräältä haastattelemaltaan naiselta, tämä vastaa:

”Martin, some of us may be married and have children, but we have other lives to lead.”

Filippiiniläiset naiset myös etsivät itsenäisesti nautintoa ja tyydytystä lastenkamarien, keittiön ja aviovuoteen ulkopuolelta. Monilla on suhteita toisten naisten kanssa, toisilla ulkomaalaisten miesten. Jotkut taas saavat tyydytyksensä uskonnosta tai vapaaehtoistyöstä, mutta joka tapauksessa nämäkin työntekijät, jotka ovat Gayatri Spivakin sanoin ”kaksinkertaisesti alistettuja” ja globaalin työvoiman hierarkian pohjalla, rakentavat omaa tilaa ja itsenäisyyttä hoivaamalla itseään, ei noudattamalla patriarkaalista moraalialla vaan kehittämällä ruumiinsa kykyä toimia ja luoda kytköksiä.

Tällä tasolla politiikassa on siis kyse elämän intensiteetistä ja halukoneiden kytköksistä. Sen logiikka ei ole intres-

sien (reformien) ja representaation vaan paon ja kiihdytyksen logiikkaa. Olennaista on ymmärtää, ettei kapitalismi ole pelkästään deterritorialisaaion, liikkeelle laittamisen järjestelmä vaan ennen kaikkea liikkeen estämisen (reterritorialisaaion) järjestelmä. Ne, jotka liikkuvat, tekevät itselleen tilan maailmassa ja ylittävät heidän elämälleen määrättyjä rajoja, ovat vahvoja. Heidän ei tarvitse käpertyä katkerina vankilansa nurkkaan runkkaamaan, sillä heidän elämänsä ei ole rajoittunut työpaikan (ja sille tyypillisten alistamisen käytäntöjen) neljän seinän sisään.

Rajan ylittäminen ei kuitenkaan merkitse transgressiota, sen ensisijaisena pyrkimyksenä ei ole lain tai kiellon rikominen, porvarin järkyttäminen vaan oman tilan rakentaminen. Näitä vapauden käytäntöjä ei ole lainkaan syytä väheksyä verrattuna sosialistisiin julistuksiin, tyhjiin palopuheisiin ja tehoffomiin lakkoihin. Ne tekevät koloja kontrollin seinämiin, lävistävät ja sahaavat poikki sen vektoreita ja hahmottavat siten ”alkusoluja” toisenlaiselle yhteiskunnalle. Tietenkin niitä on kiihdytettävä, laajennettava. Mutta tässä ei edelleenkaan tarkertumisesta vanhoihin instituutioihin ole mitään apua – on rakennettava uusia, samalla tavoin kuin vallankumouksellinen työväenliike aikoinaan teki.

Uusien instituutioiden rakentamisen ja vapauden käytäntöjen vakauttamisen tai vastarinnan viivojen pidentämisen ongelma on kuitenkin hajottavan opportunistin ehkäiseminen. Esimerkiksi nykyisin ylistetty ”vertaistuotanto” (peer to peer) ei pääse pakoon kapitalismilta niin kauan kuin ihmisten on elääkseen saatava rahaa ja rahaa saadakseen kehitettävä itseään, kasattava inhimillistä pääomaa. ”Vapaaehtoistyön” ja ilmaisen jakamisen yksityinen haltuunotto syntyy opportunistisena vastauksena tähän tilanteeseen: vertaistuotannon raunioilla paistattelevat rahan ja vallan auringossa päivää yleensä ne, jotka vertaistuotantoon ovat kaikkein vähiten osallistuneet.

Opportunistin vastustamiseksi tarvitaan samaan aikaan porvarillisen yksilön hahmon ”alittavia” ja ”ylittäviä” sub-

jektiivisyyksien tuottamisen käytäntöjä. Jonkinlaista itsenäistä biopolitiikkaa, jossa vaihtoehtoina eivät ole masennus ja katkeruus, vaan itsenäisen tilan rakentaminen, maailman näkeminen uudella tavalla, siis luovuuden viivojen avaaminen horisonttiin menneeseen takertumisen sijaan.

Ainakaan tähän yksilön hajottamiseen ei riitä ”identiteettien keinotekoisuuden” (tai ”narratiivisuuden” kuten muodikas kulttuurintutkimus sanoo) paljastaminen. Pikemminkin se vain lisää yksilön vastuuta ottaa itse oma identiteettinsä kantaakseen. Paon viivoilla syntyy toisenlaisia maailman merkitykselliseksi tekemisen tapoja, jotka eivät ole maailman kerrostamista, patoamista ja tukkimista.

Avaan yhden, taatusti epätoivoisen linjan, joka epäilemättä ei ”tarjoa ratkaisua”, mutta kenties antaa vihjeen siitä, miten viivoja ulos kontrollin vektoreilta vedetään. Koska yksilö on ennen kaikkea ajan ”kipristämistä”, siis elämän ajan kalkitsemista ”curriculumiksi”, mitattavien ja hyödynnettävien suoritusten käyräksi, on kontrollien vastustaminen ajan avaamista, paon viivojen vetämistä pois inhimillisen pääoman kasaamisen käyrältä.

Jostakin syystä kirjallisuudessa – sen jälkeen kun viljelemättömän maan avaraa ja vapaata tilaa ei enää siinnä horisontissa – suurimpia pakenijoita ovat naiset. Pentti Haanpää, teollisen yhteiskunnan varhaisvaiheen suuri pakenija, hukuttuu lampeen, kun käy selväksi, ettei tietä rajan takaiseen paratiisiin ole. Sen sijaan nykyisin suuret pakenijat oivaltavat, mitä on pako mielessä. Voitaisiin ehkä erästä Foucault’n 1960-luvun lopun kirjoitusta lainaten sanoa: pako heterotopiaan. Kontrollin tekniikoiden ja yksilön postulaation pakenemisessa alkoholi, juominen näyttää suurille paon kirjailijoille olevan aina olemainen keino. Juominen on siis ajan suoristumisen paradigma. Hyvin yksinkertainen, mutta harvoin ääneen lausuttu totuus on, että juominen vapauttaa vastuusta ja alistumisesta. Tämä on jotain sellaista, jonka vain muutamat ovat kyenneet ilmaismaan. Mieleen tulee ensimmäiseksi kaksi: Marguerite Duras ja

Jean Rhys. Durasin romaani *Puoli yksitoista kesäiltana* on kau-
neimpia tuntemiani kuvauksia juomisen riitistä. Kirjan pää-
henkilölle (jonka nimi on ehkä Maria, en muista varmasti) lasi
manzanillaa on tapa luoda oma tila maailmaan, tehdä maail-
ma asuttavaksi vieraassa ja vihamielisessä kaupungissa, ahdis-
tavan avioliiton ja umpikujaan ajetun elämän keskellä. Tässä
maailmaa ei suljeta, sitä ei rajata itsen ulkopuolelle vaan itse
huokoistuu auki maailmaan, tuuli ja kaupungin yö tulevat ihon
läpi. Itse on laskevan auringon huokaus, punainen piirto, joka
vastustamattomasti painaa yksilön, curriculumin päivän ker-
rostumat alas taivaalta. Jean Rhys, toinen suurista pakenijoista,
kuvaa varhaisissa novelleissaan pakoa vielä maantieteellisenä,
liikkeenä yhdestä kaupungista toiseen, kun velkojat hengittävät
niskassa. Vähitellen tämän ulkoisen paon mahdollisuus käy
hänellekin selväksi: globaalilla kapitalismilla ei ole ulkopuolta.
Romaani *Herra MacKenzien jälkeen* piirtää viivan, jolla nuori
nainen pakenee patriarkaalisia oloja, tavoittelee itsenäisyyttä
muuttamalla Pariisiin ja elättämällä itseään rakastajiensa avulla.
Petolliset miehet tekevät hänestä katkeran toisia, mutta ennen
kaikkea itseään kohtaan: elämän aika käpertyy sisäänpäin, ”mik-
si minä tein niin”. Tämän ajan surkastuman avaa ainoastaan juo-
minen, joka vapauttaa pakosta ”kertoa itsensä identtiseksi”, siis
aina samaksi itsensä kanssa. Syntyy toisenlainen, iloinen muis-
ti, ei siis pelkästään hetken hurmio vaan menneen vapauttami-
nen. Juominen itsen hoivana.

*”Humalassa tuntuu aina paremmalta. Silloin pystyn ajattelle-
maan taaksepäin ja ymmärrän, miksi tein niin kuin tein. Palaset
loksahtavat paikoilleen, ja silloin tiedän, etten olisi voinut tehdä
toisin, että on turha kantaa huolta”.*

Mutta millaisia olisivat kumouksellisen itsen hoivaamisen
instituutiot?

Teatteri kapakkana? Apologia kabareena?

KIRJALLISUUS

- BIFO (FRANCO BERARDI): *Tietotyö ja prekaari mielentila*. Suom. Mikko Jakonen et al. Tutkijaliitto, Helsinki, 2006.
- DELEUZE, GILLES: "Qu'est-ce qu'un dispositif", teoksessa *Deux régimes des fous. Textes et entretiens 1975–1995*. Minuit, Paris, 2003.
- DELEUZE, GILLES: *Kriittisiä ja kliinisiä esseitä*. Suom. Anna Helle. Tutkijaliitto, Helsinki, 2008.
- DELEUZE, GILLES & GUATTARI, FELIX: *Anti-Oidipus*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tutkijaliitto, Helsinki, 2011 (2. korjattu painos).
- DURAS, MARGUERITE: *Puoli yksitoista kesäiltana*. Suom. Marketta Ruoppila- Martinsen. Kirjayhtymä, Helsinki, 1963.
- EHRENBERG, ALAIN: *La fatigue d'être soi. Depression et société*. Odile Jacob, Paris, 1998.
- FOUCAULT, MICHEL: "Des espaces autres. Hétérotopies", in *Architecture, Mouvement, Continuité*, n°5, octobre 1984, pp. 46–49.
- FOUCAULT, MICHEL: *L'herméneutique du sujet. Cours au Collège de France 1982–83*, Gallimard/Seuil, Paris, 2001.
- FOUCAULT, MICHEL: *Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France 1978–79*. Gallimard/Seuil, Paris, 2004.
- FOUCAULT, MICHEL: *Turvallisuus, alue, väestö. Luennot Collège de Francessa 1977–78*. Suom. Antti Paakkari Tutkijaliitto, Helsinki, 2010.
- JELAVICH, PETER: *Berlin Cabaret*. Harvard UP, Cambridge (Mass.), 1996.
- MANALANSAN, MARTIN F.: "Queering the Chain of Care Paradigm", *Se&F Online*, Issue 6.3. (Summer 2008).
- MARAZZI, CHRISTIAN: *Il comunismo del capitale*. Ombre corte, Verona, 2010.
- MORINI, CRISTINA: "Vogliamo altro. Appunti per una critica al concetto di produttività, di lavoro e di cittadinanza", <http://ununomade.org>, julkaistu 30.12.2010.
- RHYS, JEAN: *Let them call it jazz and other stories*. Bloomsbury, London, 1995.

RHYS, JEAN: *Herra MacKenzien jälkeen*. Suom. Hanna Tarkka. Otava, Helsinki, 2001.

SPIVAK, GAYATRI CHAKRAVORTY: *A Critique of Postcolonial Reason. Toward a History of the Vanishing Present*, Harvard UP, Cambridge (Mass.), 1999.

WANG, HUI: *The End of Revolution. China and the Problems of Modernity*. Verso, London, 2009.

KURJENTANSI

JUSSI VÄHÄMÄKI

”Hän siellä niin kuin täälläkin – lainatakseni sinua Aristofanes – asteli kurjen askelin ja ylväästi sivuilleen silmäillen, ja katseli yhtä tyyneästi omia ja vihollisia.”

PLATON: PIDOT 221B

Sokrateen kuolemantuomion täytäntöönpano lykkääntyi Theseuksen muistoksi ja Minotauruksesta vapautumisen kunniaksi järjestetyn juhlan vuoksi. (*Kriton* 43cd) Ateenasta lähetettiin vuosittain joukko nuoria laivalla Deloksen saarelle palvontamenoin juhlistamaan Labyrintin läpäisyä ja Minotauruksen kuolemaa. Laivan poissaolon aikaan ei kuolemantuomioita voitu panna täytäntöön:

”Ateenalaiset väittävät, että se on sama alus, jolla Theseus muinoin vei Kreetaan neitsemmän nuorukaista ja seitsemän neitoa, tiedäthän, jotka hän sitten pelasti samalla kuin itsensäkin. Kerrotaan, että ateenalaiset lupasivat Apollonille lähettää joka vuosi Delokseen juhla-lähetystön, jos nämä nuoret pelastuisivat, ja siitä pitäen he tosiaan ovat vuosittain toimittaneet sinne lähetystön jumalan kunniaksi. Mutta on säädetty, että juhlatatkan alkamishetkestä lähtien on kaupunki pidettävä puhtaana eikä ketään saa valtion nimissä teloittaa, en-

nen kuin laiva on käynyt Deloksessa ja palannut takaisin. Jos sattuu vastatuuli, matka voi toisinaan kestää kauankin. Jublamatka alkaa silloin kun Apollonin pappi seppelöi laivan perän, ja nyt se siis tapahtui päivää ennen oikeudenkäyntiä. Siksi Sokrates joutui vankilassa odottamaan kuolemaansa näin kauan.”

PLATON: FAIDON, 58 B–C

Jos Alkibiades kuvaa Sokratesta – Aristofaneen *Pilvenäytelmää* lainaten – kurjeksi, niin yksi Deloksen palvontamenoihin kuulunut tanssi oli nimeltään juuri kurki. Kurjen tanssia tanssittiin Kreetalla tai Apollon alttarin ympärillä Deloksen pyhällä saarella. Tanssi kuvaa labyrintin läpäisyä ja vaarallista matkaa. Vaarallinen matka tehdään tilassa, jossa ei ole mahdollista nähdä selvästi ja josta puuttuvat suunnistamiseen tarvittavat maamerkit.

Myytti labyrintista ja sen valtiaasta Minotauruksesta kertoo jollain tavoin kielen yhdistävästä olemuksesta. Myytin keskipisteenä on eläin ja sen uhraaminen. Taustalla on kahden jumalan, Dionysoksen ja Apollonin, kenties myös kahden kulttuurin, avoimen ja suljetun maailman, meren ja maan, auringon ja kuun ristiriita.

Myytti on seuraava: Merestä noussut uhrihärkä paritellee Pasifaen (”hänen joka loistaa kuun tavoin kaikille”), kuningas Minoksen puolison kanssa. Yhdyntä tapahtuu Daidaloksen (”teknikon”) valmistaman puisen lehmän kätöksessä. Syntyy poika nimeltä Minotaurus. Se on puoliksi ihmisen ja puoliksi eläimen kaltainen hirviö. Kuningas Minos määrää Daidaloksen rakentamaan aitauksen hirviölle, koska hirviö ei voi elää ihmisten eikä eläinten parissa. Daidalos rakentaa nerokkaan rakennelman, labyrintin, jonne hirviö suljetaan ja joka sijoittuu inhimillisen ja eläimellisen, ihmisen maailman ja jumalten maailman välille. Hirviölle uhrataan säännöllisin välein seitsemän tyttöä ja seitsemän poikaa. Lopulta paikalle saapuu sankari Theseus, joka Ariadnen langan avulla onnistuu välttämään labyrintin ansat, voittamaan hirviön ja pelastamaan sille luovutetut nuoret.

Minotauruksen asunto, labyrintti, on ainoa paikka, jossa hirviön luonto saa ilmauksensa. Siksi esimerkiksi Marcel Detienne kehottaa, Minotauruksen tarinan kertomiseksi, kääntymään kuudennelta vuosisadalta peräisin olevan korinttilaisen figuratiivisen perinteen puoleen. Näissä maljakkomaalauksissa kuvataan labyrinttia. Ennen kaikkea kyseeseen tulevat Detiennen mukaan kaksi maljakkomaalausta, joissa labyrintti esitetään *taistelun* ja *tanssin* avulla. Kuvat symboloivat labyrinttia, vaikka kummassakaan niistä ei näy nelikulmioista tai ympyröistä muodostettua käytävien verkostoa. Toisessa kuvassa, lähellä Minotaurusta miekalla iskevää Theseusta, on Ariadne pukeutuneena pitkään viittaaan. Ariadne pitää kädessään solmittua tai puoliksi jaettua lankakerää kuin spiraalin muotoista kukanvarrtta. Toisessa kuvassa toisiaan kädestä pitävät pojat ja tytöt tanssivat tanssia, jota kutsuttiin nimellä *geranos* tai kurki. Kurjen tanssi vastaa kuvassa jollain tavoin Ariadnen lankaa. Tanssi ja lanka ovat keinoja labyrintista selviytymiseksi.

Kurjen tanssin kuvaamana vaarallisella matkalla oli kaksi puolta, joista kumpikin kertoo labyrintin ja vaaran luonteesta.

Ensinnäkin, Theseus ja hänen matkakumppaninsa pe-lastuvat Pasifaen villin pojan kauhistuttavalta mylvinnältä ja hänen kiduttavasta palatsistaan (*gnamptos*) ja mutkaisesta (*skolios*) labyrintista. Labyrinttia hallitsee äänten sekoittuminen, disharmonia, joka koostuu mölystä, värähtelystä ja aaltoilusta. Ne sekoittavat rytmin ja estävät matkan hahmottamisen. Kaikki labyrinttia koskevat luonnehdinnat tuovatkin mieleen myrskyävän meren, mutta myös väkivallan ja raivon silmittömyyden sekä kulkutaudin nopean leviämisen. Ne kuvaavat tilaa, josta valmiit tienviitat puuttuvat.

Toiseksi, jokainen labyrintin teiden risteys on sekoittunut eläimellisestä ja inhimillisestä ja vastaa täysin Minotaurushirviön hybridiä luontoa, sen kaksinaista olemusta, jossa ihminen ja eläin sekoittuvat toisiinsa. Labyrintti on rakennelma, jonka jokainen risteys on labyrintti. Hirviössä ja labyrintissä

on mahdotonta erottaa toisistaan eläintä ja ihmistä, tai erottaminen on mahdollista vain Ariadnen langan tai polveilevan kurjen tanssin avulla. Ilman tanssia tai lankaa ja niiden symboloimaa toimintaa ihminen ja eläin sekoittuvat toisiinsa.

Minkälaisesta tanssista tässä on kysymys? Millainen on Ariadnen lanka?

LABYRINTTI

Tanssi tai sen hahmo ja sitä symboloiva lintu kertovat jotain labyrintin luonteesta. Kurjen tanssia tanssittiin ryhmässä peräkanaa. Paikallinen eksegetiikka on tässä suhteessa tarkka. Detiennen sanoin: ”kurjen tanssi merkitsee sekä ulostuloa labyrintista että sisään menoa Minotauruksen asuinsijoille”. Tanssia luonnehtivat yhtäältä *parallaksis* ja *spiraali*, kiemurtelevana polkuna ne yhdistävät vasemmalle ja oikealle vuorottelevat ja ikään kuin maaperää tunnustelemalla harovat liikkeet. Toisaalta, tanssia ohjaavat myös kaksi opasta, kaksi ”päättä”, tanssijat, jotka ovat asettautuneet jonon molempiin päihin; tanssin kuluessa päät vaihtuvat toisikseen ja alku päättyy lopuksi ja loppu aluksi. Vaikutelma aaltomaisesta liikkeestä vailla havaittavaa alkua ja loppua on voimakas. Toisin sanoen, tanssin liikkeessä yhdelläkään tanssijoista ei ole selkeää paikkaa eikä hahmosta voida erottaa yksittäisiä tanssijoita tai pysyvää alkua ja loppua. Kyse on elävästä, harovasta liikkeestä, joka muodostaa ikään kuin maata pitkin pyörivän pallon, joita näkee muurahaisten tekemänä. Tanssi antaa vain hahmon, sisäisen rytmin joukolle tanssijoita, joilla ei ole ennalta tietoa ympäristöstä. Se luo lauman, joka on vailla viittausta mihinkään perustaan ja joka vaeltaa tunnustelemalla eteenpäin. Tanssin kuluessa alku muuttuu toistuvasti lopuksi ja loppu aluksi. Niistä tulee erottamattomia.

Kuten Marcel Detienne huomauttaa, kurki labyrintista selviytymisen symbolina näyttää kummalliselta. Iso lintu, joka vaikuttaa pikemminkin kömpelöltä kuin notkealta.

Vanhat kreikkalaiset kuitenkin arvostivat kurjen älyllisiä kykyjä. Se oli heille esimerkki eläimestä, jonka älyä luonnehti järki ja ennakkonäkemykset. Sitä he ilmaisivat termillä *fronesis*, josta tuli sittemmin Aristoteleella käytännöllistä järkeä ja viisautta tarkoittava sana. Platonilla *fronesis* (*Faidon*) tarkoitti vielä jonkinlaista sisäistä, liki aistimellista totuuden tuntemista. *Faidon*-dialogi ilmeisesti vaikutti voimakkaasti Aristoteleeseen. Kenties teoksen *De Anima* (III 4;429a, 21–25) kuuluisa ja paljon kommentoitu jakso toimijaälystä voidaan jollain tavoin nähdä tämän Platonin teeman kehittelynä. Siinä Aristoteles kirjoittaa, että älyllä tai ymmärryksellä ei ole muuta luontoa kuin oleminen voimassa eikä sillä ole muuta luontoa kuin ottaa vastaan ymmärrettäviä materiaalisia muotoja, se on potentiaalisuutta, joka ei ole aktuaalinen missään asiassa ennen kuin on ajatellut ne. Myöhemmin Averroes sanoo kommentoissaan tähän jaksoon, että materiaallinen intellekti on kaikkien materiaalisten muotojen intentioiden potentiaalista olemista eikä se ole olemassa missään olevassa ennen kuin on tarkoittanut tai ymmärtänyt ne. Platonilla *fronesis* voidaan ymmärtää jonkinlaiseksi ”toisen asteen kosketukseksi” tai ”toisen asteen aistimukseksi”.

Kurki oli kreikkalaisille myös erityisen kyvykkään navigoinnin symboli. Se osasi suunnistaa yöllä ja löysi oikean suunnan myös rannattomalla merellä. Muuttomatkoillaan kurki lensi etelästä pohjoiseen, maailman toisesta päästä toiseen ja kokosi maan kaksi ääripäätä yhteen.

”Näillä suurilla linnuilla oli esimerkillinen ennalta näkemisen kyky, ne näyttivät tuntevan intuitiivisesti taivaan luonnon, vuodenaikojen vaihtelun, ja — maailman koko kartan. Ja kuinka muuten ne olisivat voineet koota yhteen maailman ääret? Tällä tavoin ne tarjoavat turvallisen mallin vaaralliseen matkaan labyrintin halki.”

MARCEL DETIENNE

Kurkien viisaus, niiden kyky koota maailman ääret yhteen, luoda maailma ja tanssijoiden piirin kyky koota yhteen labyrintin

sisäänkäynti ja uloskäynti vertautuvat siis toisiinsa. Molemmat yhdistävät alun ja lopun kokemukseksi maailmasta, luovat maailman kontingenssiin järjestyksen, ja kummassakin tapauksessa on kyse vaarallisesta matkasta, ylittämättömän ylittämisestä, sellaisen tilan läpi kulkemisesta, josta puuttuvat näkyvät maamerkit ja joka on ilman määrättyä suuntaa. Labyrintissa jokainen loppu on kuitenkin näennäinen ja jokainen uloskäynti, joka näyttää avautuvan, johtaa ratkaisemattomaan aporiaan ja solmuun. Näitä solmuja on mahdoton avata näkyvien tai muodollisten periaatteiden avulla. Platonin dialogeissa, kuten edellä on sanottu, Sokrateen hahmo muodostaa usein tällaisen aporet-tisen elementin, josta ei selvitä olemassa olevan tiedon avulla. Lopun ja alun näkeminen samaksi on kuvitelmista tuhoisin. On kyettävä erottamaan toisistaan se, miltä jokin näyttää ja mikä se on. Siksi labyrintissa tai pimeällä myrskysisällä merellä on luotettava itseensä eikä siihen, minkä näkee edessään. Näkyvä johtaa ihmistä harhaan, lähemmäksi kohti Minotaurusta ja itsenäisyyden menetystä.

Samalla tavoin kuin tanssi tuntee tien labyrinttiin ja ulos sieltä, Ariadnen lanka kertoo Minotauruksen voittamisesta. Kääritynä kerälle tai avattuna spiraalin muotoon lanka avaa labyrintin kaoottiseen maailmaan kirkkaasti valaistun aukon tai halkeaman. Näin se valaisee pimeän rakennelman ja luo kontrastin, jonka avulla suunnistaa. Se ”loi erään niistä kirkkaimista merkeistä, joita kreikaksi nimitetään sanalla *tekmor*, matkan alussa tai lopussa horisontissa näkyvä piste, joka ohjaa merenkulkijan tai matkamiehen taivalta” (Detienne). Ariadne, joka mytologiassa kuvataan puhtaaksi ja loistavaksi vaaleaveriköksi on tällainen kirkas merkki, jonka antama lanka tai valonsäde voi ohjata sisään labyrinttiin ja ulos sieltä.

Ariadnen langan ja kurjen tanssin yhteys käy vieläkin selvemmin ilmi Daidaloksen henkilössä: Daidalos rakentaa labyrintin, mutta hän myös opettaa kurjen tanssin askeleet ja antaa Ariadnelle langan. Myöhemmin, Daidaloksen paettua Kreetalta, kuningas Minos lähtee etsimään tätä mukanaan lan-

ka ja etanan kotilo. Minne tahansa Minos meneekin, hän pyytää ihmisiä viemän langan kuoren mutkien ja spiraalien läpi. Lopulta Minos tulee Sisilian kuninkaan Kokaloksen hoviin. Kun kuningas kuulee tehtävästä, hän pyytää palatsissaan piileksilevää vierasta yrittämään langan pujottamista. Vieras suostuu. Hän ottaa langan ja sitoo sen muurahaiseen, joka kuljettaa langan kuoren läpi. Näin vieras paljastuu Daidalokseksi. Kuten kurki, niin myös muurahainen on eläin, joka taitaa labyrintin läpäisyn ja voi toimia mallina ihmisen erottautumiselle eläimestä. Tärkeää on myös kotilo, joka kierteisen käytävän hahmona muodostaa labyrintin akustisen myrskyn tilan. Siksi Daidaloksen labyrintti levittää ”juonensa ja haarautumansa käsitteellisen kentän sisään, jossa tietyn tyyppinen tie saa luonnollisesti ketjuuntuneen langan tai nauhan muodon ja jossa vuorottelevat sitomisen teot saavat yhteen kokoavan läpikulun tai matkan hahmon” (Detienne).

Labyrintin olennainen luonteenpiirre siis on, että se on tila ilman rajoja, ilman kattoa ja avoimen taivaan alla. Sillä ei ole päätä eikä häntää. Se on klassisen taideteoksen vastakohta, kuten Horatiuksen *Ars poetican* alussa kuvaama ”hirviö”, jolle ei jalka eikä pää anna yhtenäistä muotoa (*ut nec pes nec caput uni reddatur formae*). Siinä umpikuja, aporia ilmenee lopun tai pään, *teloksen saavuttamattomuutena, mahdottomuutena saattaa yhteen alkua ja loppua*. Se on paikka, jossa harhaillessa palataan aina takaisin lähelle paikkaa, josta on lähdetty liikkeelle ja jossa läheinen sekoittuu etäiseen. Platonilla tämä taito vertautuu hallitsemisen taitoon:

”Kun keksimme kuninkaallisen taidon ja tutkimme, olisiko se mahdollisesti omiaan tekemään onnelliseksi, jouduimme kuin labyrinttiin. Kun jo luulimme päässeemme perille, löysimmekin itsemme alkupisteestä emmekä olleet yhtään viisaampia kuin ryhtyessämme etsimään ensimmäisen kerran.”

PLATON: *EUTHYDEMOS* 291B

Vain kurjen tanssi ja Ariadnen lanka kokoavat alun ja lopun yhteen, antavat perspektiivin ja hävittävät labyrintin melun parantaen Minotauruksen saastuttavasta väkivallasta. Näin labyrintista ja sen maamerkittömästä tilasta selviytyminen on ajateltu matkana, joka riippuu kokonaisuudessaan langasta: labyrintissa kyse on fundamentaalisesti tilasta ilman keskustaa, eikä tämän tilan läpäisemiseen käytetyllä langalla ole keskustaa. Matkan mallina ovat kurki, muurahainen ja Ariadne (josta tulee myöhemmin Dionysoksen puoliso, kun Theseus on tyttöön kyllästyttyään hylännyt tämän Naxoksen saarelle).

AJATELTU TUNNE

Se, minkä myytti esittää vielä vailla täsmällistä käsitteellistä muotoa, mutta myös ilman käsitteen maallistumisen aikaansaamaa merkityksen itsenäistymistä, on ajatus juonesta polkuna, joka kulkee polveillen tilan läpi. Tämä käy ilmi Aristoteleen *Runousopista*. Aristoteleen luonnehdinnan mukaan hyvästä langasta, hyvästä juonesta ja hyvästä tarinasta ei voi ottaa pätkäkään pois kokonaisuuden kärsimättä. ”Sen sommittelun on oltava sellainen, että jonkin osan vaihtaminen tai poistaminen muuttaa ja särkee kokonaisuuden”, kun taas ”se mikä voidaan liittää kokonaisuuteen tai poistaa siitä ilman näkyviä seurauksia, ei ole kokonaisuuden osa.” Juoni on nyt esineellistynyt ja menettänyt välittömän vaaran tunnun. Samalla se on itsenäistynyt ja sitä kuljettavat eläimet, kurki ja muurahainen tai sen tarjonnut nainen, Ariadne, ovat hävinneet näkyvistä. Silti se on lanka, josta edelleen riippuu koko yrityksen onnistuminen.

Ehkä lähempänä sitä käsitteellistä kenttää, jota myytti kartoittaa on Aristoteleen, johon esimerkiksi Marcel Detienne eksplisiittisesti viittaa, sijaan kuitenkin Platonin ajatus dialektisestä puheesta.

Dialogissa *Faidros* (264c) puhutaan hyvästä puheesta, joka sitoo ihmiset yhteen. Se ”on sommiteltava kuin eläväksi

olennoksi, jolla on oma yksilöllinen ruumiinsa, niin ettei se ole päätön eikä jalaton, vaan sillä on vartalo ja raajat, jotka on suhteutettu toisiinsa ja kokonaisuuteen”. Tämä kuin elävä olento tuo välittömästi mieleen kurjen ja muurahaisen. Ne kuljettavat puheen lankaa, sen juonta läpi tutkimattoman maaston. Kyse on kuitenkin jollain tavoin keinotekoisesta elämästä, joka vain jäljittelee elämää. Dialektiikka, kysymisen ja vastaamisen menetelmä on vain eläimen kaltainen, ei eläimellinen. Tämä tuo mieleen Platonin määritelmän ajasta, *kronos*, elon, *aioonin* välttämättömänä rytmin mukaan etenevänä jäljitelmänä. *Kronos* on elon, elämän jäljittelyä, joka etenee ja hahmottaa elämää rytmin mukaan. Platon yrittää kenties käsitteellistää sitä, mikä kreikkalaisessa kulttuurissa oli – Parmenideen virkkeen jälkeen – kenties vaikeinta: muutosta ja aikaa, siis ymmärtää sitä, miten olio voi olla samanaikaisesti sekä sama että eri.

Hyvä puhe, joka on siis kuin elävä olento, ei ole irti totuudesta. Voisimme ehkä lisätä tähän: hyvä puhe ei ole irti elämästä, elosta. Kuten Sokrates korostaa, ilman totuutta puheelta puuttuu hahmo ja se muuttuu jalattomaksi ja päättömäksi. Siksi hyvä puhuja ei kylvä siemeniään ”vakavissaan kesällä Adoniksen yrttitarhoihin”, vaan ”päinvastoin – sopivaan maahan”. Hän ei kylvä tuuleen ja odota satoa kahdeksassa päivässä, hän kylvää hedelmälliseen maahan ja odottaa mieluummin kahdeksan kuukautta. Ilman totuutta puheen, dialektiikan yhdistävä voima johtaa vain pikantteihin mausteisiin ja sisällön puutumiseen, siis hedelmättömyyteen, kuten viittaus Adonikseen osoittaa.

Totuus tai elämä on sekä yhdistävä lanka että eläin, joka kuljettaa lankaa. Se muodostuu sitomisen liikkeistä ja sidoksesta, jotka ovat erottamattomia toisistaan (taustalla lienee uhrin ja pyhä kaksinaisuuslunne, jota Platon kuitenkin työstää radikaalisti uudelleen). Hyvä puhe etenee kuin kurjen tanssi tai kuin muurahainen, joka kuljettaa lankaa kotilon läpi. Dialektiikka (dialogi) eläimenä symboloi järkeä, joka liikkuu tunnustellen ja kokeillen, järkeä, joka on aistimellisen ja välittömän kaltaista,

mutta ei enää ”eläimellistä”. Ehkä yksi tapa olisi puhua järjestä ajateltuna tunteena. Vain järjen ”keinotekoisien” mutta silti aistimellisen langan, siis hyvän puheen tanssin avulla voidaan ihmiset sitoa yhteen. Sen avulla he voivat erkaantua eläimestä ja eläinuhrista ja niiden synnyttämästä myrskystä, joka on sisällissodan tuhoisan ja uuvuttavan taistelun symboli. Sitoutumalla totuuteen, valonsäteeseen, aurinkoon, ihminen voi tehdä otollisen päätöksen, vain silloin hän kykenee leikkaamaan luonnollisista nivelkohdista ”eikä ryhdy huonon keittäjän tavoin murtaamaan jäseniä”. Silloin hän löytää ”hetkensä” (*kairos*) ja kykenee nousemaan tunnistettavaksi, toteuttamaan itsensä eikä häntä ole kylvetty Adoniksen yrttitarhoihin, vaan hän tuottaa oikean sadon.

Platonin dialektisessa metodissa (keskustelussa) totuutta ei koskaan saavuteta muodollisen jakamisen kautta. Totuus saa hahmon kysymisen ja vastaamisen tanssissa, joka luo keskustelijoiden väliin vastavuoroisten suhteiden keinotekoisien eläimen, aistimisen ja kosketuksen näkymättömän verkon. Kuten Platonin monet viittaukset antavat ymmärtää, muodollinen jakaminen (joka ei tunne eikä tunnustele) toimii vain dialektiikan degeneroituneessa mallissa, jossa totuutta ei etsitä kahden tasa-arvoisen keskustelijan kiistan kautta, kiistan, joka etenee kummankin yrittäessä löytää paremmin itseään vastaavan ilmaisun, vaan esittämisenä eriytymättömälle yleisölle, kuten tapahtuu retoriikassa.

Hyvä tarina, hyvä puhe täytyy myös analysoida pitämällä silmällä yhtä ideaa ja ”kokoamalla yhteen monin tavoin hajottuneet seikat”. Se ei saa sulkea yhtäkään lankansa osaa ulkopuolelle. Mutta siinä on oltava myös alku ja loppu. Puhetta ohjaava yksi idea ei kuitenkaan ole ennalta annettu. Sellainen puhe ei kehity, se ei käy läpi maaperää ja kerää itseensä ravinteita. Puheen loppu ei ole toinen olio tai eläin suhteessa puheeseen, vaan pikemminkin puheen kaikki mahdollisuudet, sen kaikki mahdolliset käytävät, koko sen maaperä.

Hyvä puhe pyrkii siksi kulkemaan tunnustelemalla läpi kokosen alueen tai labyrintin, jota se on läpäisemässä. Se ei jätä yhtäkään mahdollisuuttaan läpikäymättä. Tämä alue on matka tai aika kahden ihmisen välillä, meri, jota ei voida ylittää minäkään muodollisen sopimuksen avulla. *Faidroksessa* Sokrates sanookin:

”(J)a samoin kuin ruumiista, joka on yksi ja kokonainen, kasvaa kaksittain samannimisiä jäseniä, joista toisia sanotaan vasemmiksi, toisia oikeiksi, samoin ajateltiin molemmissa puheissamme järjettömyytemme luonnostaan yhdeksi ja kokonaiseksi. Mutta ensimmäinen puhe jakoi vasenta osaa eikä lakannut sitä jakamasta ennen kuin löysi siitä vasemmanpuoleiseksi sanotun rakkauden, jota se aivan oikein moitti; toinen taas vei meidät hulluuden oikeaan puoleen, joka tosin on samanniminen kuin edellinen, mutta jumalallinen, ja sen löydettyään ja osoitettuaan puhe ylisti sitä osaksemme tulevan kaikkein suurimman hyvän lähteenä.”

Tässä mielessä dialektinen metodi etenee rönsyilevänä keskusteluna kuin piiritanssi, jonka askelet mittaavat tarkasti tunteimatonta maaperää tanssijoiden letkan edetessä päätöstä tai rajaa kohden avautuen ja sulkeutuen hieman kuin muurahainen tai mittarin toukka, joka tutkii territoriotaan.

SPIRAALI

Dialektisessa puheessa ei siis ole kyse ”maan” löytämisestä, perille saapumisesta tai terveyden palauttamisesta. Siinä ympyrä ei sulkeudu. Se ei sulata kahta yhdeksi sormukseksi. Kyse on yhteen sitomisesta (tekemisestä tai luomisesta) langalla, jonka päät ovat erottamattomia. Sokrates sanoo, että langan toinen pää on jumalainen ja toinen ”maallinen”, toinen näkyvä ja toinen näkymätön, vaikka kummallakin on sama nimi. Tämä homonymisyys, samannimisten erilaisuus tai erillisuus eikä niiden

palautuminen samaksi, on se, mitä Platon tarkoittaa termillä idea. Siinä alku ja loppu eivät myöskään ole täysin erotettavissa toisistaan; kyse on pikemminkin spiraalista, jonka päät kohtaavat lähellä paikkaa, josta ne lähtevät, mutta eri tasoilla ja kuitenkin rinnakkain.

Tämä salaperäinen alun ja lopun väli, kuljettu matka tai aika muodostaa ”hyvän keittäjän taidon”. Se ei ole tyhjä tai olematon, vaan sisältää sen kulkeneen ihmisen elämän mahdollisuudet ja vain sille voi rakentua hänen persoonallisuutensa. Taitona on vaikea viisauden muodolle antaa muuta nimeä kuin ”ajan viettäminen”. Se kulkee polveilevan juonen tai tunnustelevan tanssin tavoin läpi labyrintin äärettömän tilan. Siksi, keskustelun löytäessä rajansa, kun se saavuttaa totuuden, keskustelu ei lopu piiriin sulkeutumiseen, vaan hämmästykseen tai hämmennykseen, joka ei synny pelosta, vaan tyhjentyksen tai antamisen tunteesta (Platonin *Pidoissa* keskustelu *eroksen* luonteesta voi siksi alkaa vain ”krapulassa”, kun juhlimiseen ei enää ole mitään ulkoista syytä). Totuudessa, kun keskustelijat ovat niin sanotusti samaa mieltä, he eivät sulaudu täysin toisiinsa, vaan kohtaavat näkymättömässä kolmion kärjessä. He ovat saavuttaneet totuuden, joka on hajuton, mauton ja näkymätön, mutta silti välittömän aistimuksen kaltainen olio. Mutta vain kaltainen, koska totuus on kuin elävä olio, tanssijoiden hahmo, nopeasta liikkeestä jälkeen jäävä aura tai tuskin havaittava maaston läpi kiemurteleva polku. Se koostuu kysymisestä ja vastaamisesta, siis pelkistä keskustelijoiden välisistä suhteista.

Voisin spekuloida, että dionyysikoilta ja orfilaisilta vai kutteita ammentanut Platon ajatteli, että tämä aistimuseläin, joka on abstraktio, mutta silti painava, korvaisi välittömän aistimuksen eläinuhrin, ylipäätään ymmärryksen ja ymmärtämisen esteeksi nousevan pyhän ja siitä huokuvan pelon. Siksi totuus ei voi olla kuin jotakin, jossa kaksi kietoutuu yhteen ja synnyttää yhteisen aistimuksen. Sitä Platon kuvaa usein ylimmäksi musiikiksi tai harmoniaksi. Eikä harmoniassa voi olla kyse yhteen sulamisesta, ympyrästä (kuten Hestian ympärille rakentunut it-

seensä sulkeutunut *polis* ja poliittinen yhteisö), vaan äänen soimisesta yhdessä. Se on tila, jossa sielut voivat vapaasti yhdistyä ja säilyttää erillisyytensä.

Tämän liiton symboli voi olla vain spiraali, ylöspäin nouseva kehä, jonka alku ja loppu vaihtavat jatkuvassa liikkeessä paikkojaan. Siitä muodostuu eräänlainen panta, koru, jonka nimi on hindiksi *bangri* ja jonka usein näkee käärmeen hahmossa kietoutuneen naisen nilkan, ranteen tai kaulan ympäri.

Platon kuvaa puheen (tai dialogin) vaarallisen, määmerkittömän matkan avulla sitä, mitä voimme kutsua kokemuksen rakenteeksi. Kokemus jakautuu aina kahtia alkuun ja loppuun, vaikka sekä alku että loppu voivat näyttää samalta, olla samoja paikkoja, niiden välillä on ero. Kuinka erottaa toisistaan alku ja loppu, kaksi eri oliota, jotka näyttävät samoilta ja joilla voi olla myös sama nimi? Tai: kuinka erottaa siitä, mikä näyttää toistavan ”jo aikaisemmin tapahtuneen” se, mikä siinä on erilaista siitäkin huolimatta, että erilaisuus tai muutos ei ole näkyvissä? Siihen tarvitaan kokemusta (*empereia*). Kokemus on kuitenkin jotain jota ei voida opettaa ja jota jostain syystä ei voida puheessa tai kielessä välittää, tai kokemuksen välittämiseksi tarvitaan puhe, tarina, kuten Walter Benjamin antaa esseessään kokemuksen tuhoutumisesta ymmärtää. Kokemus saavutetaan vain liikkumalla. Tällä matkalla on rakenne, joka ei palaudu sen alkuun tai loppuun, vaan pikemminkin pysyy jollain tavoin sen välissä. Väliin jää matkan tekemisen aika muutoksen aikana. Kyse on siis laajasti muutoksen ja liikkeen ongelmasta kreikkalaisessa ajattelussa. Zenon Elealainen todisti paradoksilla nuolesta, joka lentoratansa jokaisena ositeltuna hetkenä on paikoillaan, ettei muutosta tai liikettä ole todella, se on vain kuvitelma. Moderneista filosofeista erityisesti Henri Bergson on puolustanut käsitystä ajasta tilasta erillisenä ja itsenäisenä muutoksen lähteenä ja tavallaan toistanut kreikkalaisten argumentaation. Bergsonin mukaan moderni tiede on jollain tavoin ottanut toisissaan Zenonin paradoksin ja siksi tieteessä ajalla ei ole mitään käyttöä: aika on sidottu tilaan ja tilaan sitomisensa kautta se

näyttäytyy kuvitelmana, nuolen lentoratana, joka koostuu peräkkäisistä ja samanlaisista hetkistä. Bergson sanoo:

”Eräänä päivänä huomasin, että ajalla ei (missään teoriassa) ole mitään käyttöä. Aika ei tehnyt mitään. Eikö aika kuitenkin ole jotain, kysyin itseltäni. Näin ollen se toimii. Mitä se siis voi tehdä? Yksinkertainen terve järki vastaisi: aika on sitä, mikä estää, että kaikki olisi välittömästi annettu. Se hidastaa, tai pikemminkin se on hitautta. Sen täytyy siksi olla muokkaamista. Eikö se siis ole luomisen väline? Eikö ajan olemassaolo kenties todista, että oloissa on epämääräisyyttä? Eikö aika ole juuri epämääräisyyttä?”

Muutos on peräisin ajan epämääräisyydestä – kaikki ei ole välittömästi annettu, kuten aistimuksessa. Muutos vaatii aikaa ja kokemus on peräisin tästä ajasta. Kokemus syntyy kuljetun matkan muistamisesta, mutta muisti ei ole täynnä selkeitä muistijälkiä, vaan pikemminkin ihmisruumiiseen hajonnutta tuntemista. Vaikka kokemusta ei voi opettaa tai sitä ei voi ilmaista kielessä, se kuitenkin ”on” ja ”toimii”. Se ei ole nähtävä tai sanottava olio, sen olomuoto tai tapaluokka on toinen, se on olemassa muistissa, muistona, joka toimii eron tekemisen lähteenä. Vain se, joka jollain tavoin muistaa osaa tehdä eron kahden samalta näyttävän asian välillä.

KIRJALLISUUS

- COLLI, GIORGIO: Johdanto teokseen *La sapienza greca I*. Adelphi Edizioni, Milano, 1977.
- DETIENNE, MARCEL: *L'écriture d'Orphée*. Gallimard, Paris, 1989. P9: La grue et le labyrinthe.
- KERÉNYI, KÁROLY: *Labyrinth-Studien: Labyrinthos als Linienreflex einer mythologischen Idee*. Rhein-Verlag, Zürich, 1950.
- KERÉNYI, KÁROLY: "Vom Labyrinthos zum Syrthos: Gedanken über der griechischen Tanz", teoksessa *Humanistische Seelenforschung, Wissenschaftliche Buchgesellschaft*. Darmstadt, 1966. ss. 226–288.
- OTTO, W.F.: *Dionysos. Mythos und Kultus*. Klostermann, Frankfurt am Main, 1996.

APO LOGIA

”Aporeettiset dialogit päättyvät meluun ja ratkaisemattomaan kenties siksi, että ratkaisua tärkeämpää, loppua olennaisempaa on dialogin prosessi, tien kulkeminen ja tien rakentaminen ja sitä kautta uuden luominen tai avautuminen uuteen.”

PLATONIN ONGELMA

Platonin, Sokrateen oppilaan ja ensimmäisen Sokrateen puolustuspuheen kirjoittajan ajattelulle muodostavat pohjan kaksi tapahtumaa: kolmenkymmenen tyrannin vallankaappaus ja Sokrateen kuolema.

Kritiaan ja niin sanottujen kolmenkymmenen

tyrannin oligarkkinen vallankaappaus tapahtui 404 eaa. Vaikka Kritiaan terrorille ja poliittisten vastustajien tuhoamiselle perustunut valta kesti vain joitakin kuukausia, oli Kritias toiminnallaan rikkonut periaatteen, jolle Ateenan poliittinen järjestys oli pitkään perustunut: jokaisen valtaan päässeen oli saatava vallalleen kansansuosio eikä valta voinut perustua pelkästään voimalle. Kritias luultavasti ajatteli, että hän voisi väkivalloin rakentaa hallinnon sekä spartalaisten aseiden tuella että aristokraattisen ideologian luontaisen ylemmyden tunnon ansiosta.

Hän ajatteli, että aristokratia – koska se oli vaurasta ja menestynyttä – oli myös hyvää, ja koska se oli hyvää se oli myös vaurasta ja menestynyttä. Kansa (*demos*) puolestaan oli köyhää, koska se oli heikkoa ja laiskaa. Voimakkaana ja aktiivisena se olisi ollut vaurasta. Guy Debordin sanoin hänen ajatteluaan kuvaisi tämä: *se, mikä näkyy on hyvää ja hyvää on se, mikä näkyy*. Tai kuten

nykyään ajatellaan: yhteiskunnallinen menestys on omista kyvyistä kiinni ja kilpailussa selviävät vain parhaat, sillä menestyneet ovat parhaita, parhaat menestyneitä.

Ei siis mitään uutta auringon alla. Aristokratiaa puoltavat argumentit ovat hätkähdyttävän samankaltaisia nykyisen kilpailun autuutta korostavan uusliberaalin porvarillisen ajattelun kanssa. Kaukana ei ole myöskään hobbeslainen luonnonoikeusteoria ja Carl Schmitt enemmän tai vähemmän uskollisine oppipoikineen.

Kritiaan pikainen tappio johti koko oligarkkisen kulttuurin kriisiin: aristokraattisen ideologian tappio osoitti, että politiikkaa ei voi tehdä pelkästään voimalla, alistamalla, aseilla ja manipuloimalla (retoriikalla). Oli etsittävä väyliä ihmisten osallistumiseen, heidän voimiensa esiin tulemiseen yhteisen alueella. Tämä on Platonin ideaopin poliittinen kehys: idea on jonkun olion kaikki mahdollisuudet toteutuneena ja *politeian*, perustuslain, on oltava sellainen, että jokainen ihminen kykenee mahdollisimman paljon käyttämään omia kykyjään ja tulemaan siksi, mitä hän on. Idea, kuten *politeia* tai dialogi ei ole ideaalinen tai utooppinen rakennelma, vaan jatkuvaa rakentamista ja liikettä.

Aristokraattinen älymystö ja oligarkkinen hallinto muistuttaa jollain tavoin myös nykyisiä puheita ”sivistyksen voimasta”, niin sanotusta sivistysyliopistosta ja halusta suojella sitä *demokselta*. Jo pian huomaamme, kuinka aseiden voima, rahan voima ja sivistyksen voima ovat vain saman valtakuution eri sivuja...

Vaikka Platonin suhteet omaan luokkaansa, aristokraattiseen älymystöön katkesivat, kun hän tuomitsi kolmekymmenen tyrannin vallan aristokraattisen ideologian ja sen menestysretoriikan, ei välirikko tehnyt Platonista kansanmiestä ja kansan ystävää. Hän vierasti *demosta*, retoriikkaa, massoja. Hän näki demokratian ja tyrannian toinen toistaan ruokkivina. Demokratia kansankokouksessa totetuvana monien valta-
na, monien voimana on vain aristokratian yhden tai harvojen

voiman versio eikä poikkea lopulta laadullisesti millään tavoin tyrannin, yhden, voimasta. Tämän demokratian ja tyrannian samanlaatuisen ja samanlaiseksi tekevän voiman tilalle Platon tuo laadultaan erilaisen, eriyttävän voiman.

Se, miksi demokratia on vain tyrannian falski vastakohta, kiteytyy Sokrateen oikeudenkäyntiin. Oikeudenkäynnissä keskeisessä asemassa on *nomoksen*, normien, normaalisuuden lain noudattaminen. Sokrateen kuolema, joka tapahtui vuonna 399 eaa., avasi kuilun politiikan ja filosofian välille, ajattelemisen ja tottelemisen, itsenäisyyden ja riippuvuuden välille. *Polis* käänsi selkensä filosofialle, ajatuksen vapaudelle, mutta yhtälailla filosofista tuli *apolidi*, yhteisötön, maanpakolainen, joka käänsi selkensä *polikselle* ja sen vaatimuksille alistua kulloinkin vallassa olevalle hallitukselle riippumatta siitä, mikä hallituksen yhteiskunnallinen tausta oli. Tottelevaisuuden ja tottelemattomuuden ongelma astui Sokrateen oikeudenkäynnissä näyttämölle. Tämä oli käänne, joka asetti Platonille kaksi ongelmaa:

1. Filosofian ja *poliksen*, elämän ja instituutioiden välinen suhde on korjattava. Instituutioita ja lakeja on muutettava, eikä pelkästään kasvatettava ihmistä.

2. Yhtäältä on oltava sopeutumaton, alistumaton, mutta toisaalta ei ole kamppailtava yksin, koska yksilön moraalitai eettinen urheus eivät riitä.

Siksi on organisoitava elämänmuodot, *ethos*: tarvitaan tovereita, ystäviä. Mutta se ei riitä, ellei ole teoriaa, näkemystä, käsitystä perustuslaista. Mutta ystävät ja teoriakaan eivät pelkästään riitä: tarvitaan muutoksen voima, joka lannistaa poliittisille järjestelmille luonteenomaisen konformismin ja samanlaiseksi tekemisen. Tätä vastaan ei voi taistella yksin eikä sitä vastaan voi taistella olemassa olevan *poliksen* ja sen instituutioiden sisällä.

Ajattelu, filosofia, teoria on vietävä politiikkaan, sillä ilman teoriaa, ajattelua ja filosofiaa poliitikasta ei ole mihinkään, vaan se jää pyörimään oman häntänsä ympäri. Vastaavasti sielu

on vietävä elämään, tieto maailmaan. Siinä Platonin lääkkeet, jotka näyttävät edelleen ajankohtaisilta.

Platonin poliittisessa ajattelussa sielua ei puhdisteta ruumiista ja sen saastasta, vaan ruumista hallitaan kuin *polista*, siis sen mahdollisia nautintoja tukien. Poliitikassa on tuettava ihmisten mahdollisuuksia käyttää kaikkia kykyjään ja tehdä siten *polis* voimakkaaksi. Sielu tekee ruumiin ja filosofia *poliksen* voimakkaaksi.

KOMMUNISMI

Platonin esittämät ajatukset hallitsijoiden omaisuudettomuudesta, naisten ja miesten tasa-arvoisuudesta ja yhteisyydestä sekä lasten kasvatukseen ”julkisuudesta” ovat yhä edelleen skandaali niin Platonin tuomitsijoille kuin hänen puolustajilleen.

Aristoteles kritikoi Platonin teosta *Valtio* mahdottomaksi: hänen mukaansa Platonin halu uudistaa omaisuuden yhteiskunnallista rakennetta sanoutumalla irti yksityisomaisuudesta johtaisi katastrofaalisiin seurauksiin. Aristoteles oli sitä mieltä, että samoihin tavoitteisiin päästään noudattamalla ja seuraamalla omaisuuden ”olemassa olevaa asiantilaa” lakien ja moraalin tasolla eli noudattamalla ”hyviä tapoja ja kunnan lakien kokonaisuutta”. Nämä lait määräisivät tietyn osan omaisuudesta laitettavaksi julkiseksi. Kyseessä oli siis joidenkin hyödykkeiden yhteiskäyttö tai ystävien kesken tapahtuva jakaminen.

Platonin kommunismi oli Aristotelelle piikki lihassa, koska se pyrki uudistamaan luonnolliseksi ymmärretyt institootit, kuten perheen, naisen ja miehen välisen suhteen ja koko yhteiskunnan rakenteen. Radikaalia Platonin ajattelussa ei ollut niinkään ”*koina ta filon*”, siis ajatus: ”ystävien kesken yhteistä on kaikki”. Pikemminkin sitä oli radikaali irti sanoutuminen olemassa olevasta: rikkaiden ja köyhien välisen eron ja sitä kautta *poliksessa* olevan kahden kaupungin hävittäminen. Tästä syystä tänäänkin on katse suunnattava yksilöstä ja tämän moraalis-

ta yhteisöön, yksilön eettisestä käyttäytymisestä ja valinnoista poliittiseen yhteisöön ja sen instituutioihin.

Valtiossa korostetaan, että filosofi on kommunisti, omaisuudeton ja yhteisötön. Ei-kommunisti ei voi olla filosofi, koska hän ajattelee omaisuuttaan ja itseään, kuten Robespierre myöhemmin korosti.

Cicero, joka välitti kreikkalaista kulttuuria Roomaan, oli skandalisoitu siitä, että Platonin *Valtiossa* ei ole mitään erotelua verisukulaisuuden perustalta, ei mitään varmaa polveutumista jostakin esi-isästä, ei perhettä, ei likeisyyttä, vaan kaikki on sekaisin, erottamatonta kuin eläinlaumoissa. Cicero olisi varmaan kauhulla katsellut nykyisiä sateenkaariperheitä, jotka näyttävät konkreetisti, että Platonin mahdottoman *Valtion* jotkut asiat realisoituvat.

Ongelmana Aristoteleelle oli, että Platonin esittämä kommunismi oli ”luonnonvastainen”, mutta silti mahdollinen, ja näin ollen jos sitä ei kyetty torjumaan, se oli vähintäänkin muutettava poliittiseksi utopiaksi tai depolitisoitava muuntamalla se jonkinlaiseksi eettiseksi sielunjärjestykseksi tai pelkäkksi ironiaksi. Mutta kyseessä ei ole utopia eikä ironia; ei yksilöllisen sielun hyvä järjestys. Kyseessä on konkreettinen poliittinen ja yhteiskunnallinen vaatimus.

KARAKTÄÄRIT

Sokrates ei ole kumouksellinen, vaan reformisti muodoltaan, ajattelutavaltaan ja kieleltään. Eikä hän ole *leader* vaan *paradeigma*: ei suojelusenkeli, vaan suojaton enkeli. Luonteensa, ”kohtalonsa” puolesta Sokrates ei sovi olemassa olevan kehyksiin, instituutioihin ja lakeihin, vaikka haluaisikin ja vaikka sitä teeskentelisikin. Haluamatta rikkoa instituutioita, järjestelmää, hän yritti parantaa sitä sisältä, kunnes se tuomitsi hänet kuolemaan. Sokrates on kaupunkivaltion, valtion tai yhteiskunnan eettis-poliittisen uudistamisprojektin romahtamisen hahmo.

Kritonin, Sokrateen ystävän ja oppilaan hahmossa yhdistämme kaksi nykyisen porvarillisen tai negatiivisen nihilismin puolta: ensinnäkin ajatuksen siitä, että oikeus on pelkkää vahvemman oikeutta ja hyvä vahvemman sanelemaa (”vallalla ei ole muuta oikeutusta kuin voima”) ja toiseksi tälle näkemykselle symmetrisen ja sitä tukevan tottelevaisuuden ja konformismin ajatuksen: on toteltava vahvempaa, tehtävä, mitä käsketään, jos ei muuten, niin oman henkilökohtaisen selviytymisen vuoksi. Kumpikaan näkemys ei tunnista ja tunnusta ystävyyttä, vaan ainoastaan kumppanien hyväksikäytön omien yksityisten halujen toteuttamiseksi.

Alkibiades, Sokrateen rakastettu ja oppilas, on puolestaan radikaalin ja positiivisen nihilismin hahmo, joka pyrkii kaikin tavoin itsensä hävittämiseen ja omaisuudettomuuteen. Hän ei tunne tai tunnusta suojeltavaa omaa tai minää, vaan haluaa kokeilla kaikkea, samaistua kaikkiin ateenalaisiin. Tästä huolimatta hän ei ole maailman armoilla, vaan luo siihen kokeiluilaan ja huumorillaan nautintoa ja järjestystä.

1. NÄY- TÖS

SOKRATES:

Käyn nyt suoraan asiaan, minulla lienee ensimmäinen puheenvuoro. Olenhan syytöksen mukaan puhunut ja toiminut väärin. En aio perua puheitani, tehdä tehtyä tekemättömäksi, pyytää anteeksi, vaikka sitä kai te toivotte: ”Tekisipä ukko edes pienen myönnytyksen, antaisi periksi, myöntäisi itsensä samanlaiseksi kuin me muut olemme, niin ei tarvittaisi äärimmäisiä toimia!”

Kas, Kriton! Aivan kuin sinun suustasi. Alkibiades ei olekaan vielä saapunut, hänellä lienee parempaa tekemistä kuin kuoleman partaalla elävien vanhojen ukkojen kanssa jaarittelu. Kuolema tekee likaiseksi, syytetty saastuttaa ympäristönsä. Ei kai tänne syyttömiä kutsuta, jotain perää tässä täytyy olla, vai mitä? Ainakin jotain on täytynyt tehdä? Laithan ovat rikollista, eivät kansalaista varten, ja kunnon kansalainen voi siksi käyttää lakia milloin mitenkin, tarpeidensa mukaan. Niinhän te ajattelette.

Toivottavasti kuitenkin istun tänä iltana täällä syytettynä siksi, että jotain olen tehnyt. Enkä siksi, että en ole mitään tehnyt.

Syytökseni siis kuuluu: tutkin taivasta ja manalaa, mennyttä ja tulevaa, näkymätöntä ja ulkopuolista, käännän mustan valkoiseksi, mitäöin tärkeät, pienennän suuret, teen yhteiskunnasta painajaisen, josta haluatte herätä. Minun olisi pitänyt antaa

teidän nukkua eikä inistä korvissanne kärpäsenä, ei purra paarmana poskeanne.

Tuomiolla olen unettomien, levottomien öidenne tähden. Neuvosto, tuomarit, poliitikot ja teatteri ovat lääke unettomuuteenne. Ottakaa niitä säännöllisesti, niin pysytte virkeinä.

Tämä sisäpuolen avaaminen ulos, päivänvalon päästäminen luolaanne, lienee suurin syntini.

Kaikien teen, vaikka en koskaan ole käynyt ulkona tästä yhteiskunnasta!

En ole tutkija, en konsultti, en vaihda tietoa ja kokemusta rahaan. En kalastele menestyvien bisnesmiesten seuraa, kärky varakkaiden tätien almuja tai viihdytä turhautuneita virkamiehiä. Talk show'n aika on ohi.

Konsultin ja minun ero: konsultti on aina oikeassa, oikeassa olijoiden ja yhteisen nykyisyyden puolella, minä en sieltä paikkaa löytänyt. En osaa mielipiteen vaihtoa, kykene korvaamaan yhtä epäoikeudenmukaisuutta toisella. Ei tarvitse tehdä pahaa kenellekään. En voi ottaa maksua tiedon jakamisesta, koska en omista tietoa.

Ei ihmiselle kuuluvia taitoja tai yhteiskunnan hallitsemiseen tarvittavia taitoja ole yhdellä ihmisellä. Sellaista ihmistä ei löydy, vaikka lampun kanssa etsisi. Yritin keskustella ja tehdä yhdessä, en halunnut olla profetta, sitä se opetukseni oli. En pelkästään puhua tekemättä mitään. Mutta en myöskään tehdä puhumatta mitään. Sokea puhe ja sokea teko, kaksi silmää, jotka yhdessä tekevät näkeväksi.

Mihin huono maineeni perustuu? Mikä on viisauteni laatu? Lienee jonkinlaista ihmisviisautta, ei ihmistä ylempää. En istu pilven reunalla katselemassa maailmaa. En näe kaikkea, kuten te.

Palataan hieman taaksepäin: Nuorena olin yhtä innokas kuin muutkin, ajattelin, että heti kun mahdollista heittäytysin politiikkaan, yhteiskuntaan, ihmisten asioihin. Innostuin politiikasta. Löytyisikö sieltä viisautta? Eipä juuri. Kaikkea muu-

ta kyllä. Tutkin kirjallisuutta ja taiteita viisauden tähden, mutta eivät ne minua parantaneet. Aloin opiskella, ja petyin heti, ei koulussa viisautta opetettu, valehtelua ja alistumista kyllä.

Ongelma on tässä: Jos haluat rakentaa uuden katon, et sit käisi ammattimiehen tai googlaat ohjeet, jos haluat perustaa puutarhan kysyt neuvoa puutarhurilta, jos haluat perustaa yrityksen ja saada siihen tukea, menet Ely-keskukseen, jos haluat velkaantua ja raataa loppuikäsi muita varten menet pankkiin. He osaavat asiansa, he antavat neuvoja.

Mutta jos neuvoja yrittää antaa joku, vaikka kuinka kuuluisa, rikas, korkea-arvoinen ja kaunis, et sinä, minä tai kukaan muukaan kuuntelisi häntä. Päinvastoin, nauraisimme ja pilkkaisimme tätä ja käskisimme pitää turpansa kiinni asioista, joista ei mitään tiedä.

Siksi onkin kummallista, että heti kun olisi annettava neuvoja jostakin yhteisestä asiasta, lasten kasvatuksesta, parisuhteesta, vieraiden kohtelusta, työstä ja politiikasta, neuvoja alkaa tulla niin minkä tahansa alan maisterilta kuin aar-poraa-jalta, niin pankkiirilta kuin personal trainerilta, puhumattakaan tutkijasta tai professorista. Heitä ei kukaan herjaa, koristele kukasin, lähetä viikoksi vetäytymään. Näiden tiedon taksikuskiä kyydeistä tapellaan.

Ainoa pelkoni oli herätä eräänä aamuna yhtenä noista.

Pelkäsin jääväni sisään, ryömiväni loppuelämäni tässä labyrintissa. On parempi hypätä pois, epäröidä, olla tietämätön, yrittää katsoa ulkoa.

Vaikka en ulos päässytäkään. Tässä sitä nyt ollaan.

KRITON:

Terve Sokrates, sinä salaisesti vahva, viekas vanha kettu! On aika tehdä tilannekatsaus, sillä ethän unohda, että tässä liemes-

sä olemme myös kaikki sinun oppilaasi. Puhun monien puolesta: mitä meille tapahtuu sen jälkeen kun sinä olet luovuttanut? Olemme vasta puolitiessä siinä työssä, jonka olemme aloittaneet muotoillaksemme ohjelman, jota voimme seurata muuttaaksemme yhteiskuntaa. Tarvitaan katumusharjoituksia elämäntyösi edessä, sitä ne haluavat, ne ovat haistaneet nokkeluutesi ja päättävät nitistää sinut ennen kuin nouset heitä vahvemmiksi. Sen jälkeen meillä ei ole enää paikkaa eikä rauhaa. Auta nyt minua, kun tässä seison hädässäni.

Sinä minulle kerroit, että en tunne itseäni, en tiedä keitä olemme. Sinä opetit epäilemään kaikkea, rikkomaan kaiken. Kyllähän me keskenämme tiedämme, että jumalia sinä pilkkasit, valtiota ja lakeja halveksit, vaikka ajattelimme, että teit niin rakentaaksesi parempaa, löytääksesi todemmat periaatteet ja paremman moraalin kuin nykyinen. Niin, ja emmekö me kaksi, Alkibiades ja minä, ole paras todiste siitä, että olet nuorison turmelija! Ensin viet lapsenuskon, sotket ikuisen ja muuttuvan keskenään, menneen ja tulevan pyörteeksi, jossa kiepumme vailla suuntaa. Filosofiaa olet käyttänyt pelkkään tuhoamiseen. Siitä nautit ja se on päämääräsi eikä mikään tieto tai ylin hyvä. Olet pahempi kuin yksinkään pilkkaamistasi sofistista, joiden tietämättömyyden osoittamisesta ja arvovallan murtamisesta niin suuresti nautit.

He sentään alistuvat sille, mikä täällä todella määrää, rahan himolle, vallalle tai muuten vain oman edun tavoittelulle. Et voi kieltää, etteikö se olisi elämämme rytmi, päiviemme juoksu, ja kuitenkin niin teet, aina murskaat näennäisenä sen minkä näet. Sinuun verrattuna sofistit ovat esimerkillisiä kansalaisia, sillä heitä sentään voidaan ohjata valtion suojiin leivänpalalla, unelmilla ja vapautuksen toivon rippeillä.

Mitä tuo kuuluisa hyvä, josta jankutat tai kaunis, joka kuulemma tulee sen mukana ovat: tyhjä taulu, puhdistettu pöytä. Pöytä puhtaaksi, pullo tyhjäksi! Siinä sinun hyväsi. Mutta toisin kuin eläimet tai jumalat, et jää kylläisenä ja tyytyväisenä

paikalle. Sinulle viimeinen suupala, viimeinen huikka on tärkein, sitä sinä haluat, et täyttää vatsaa tai kunnan känniä. Haluat siivota, mutta et puhtauden vuoksi, vaan luudalla ja rätillä huiskimisen silkasta ilosta.

Hyvä on sinulle hajottamista, paha rakentamista jollekin periaatteelle, vaikka kuinka kuvitellulle ja yhteisesti uskotulle. Taidan olla yksinkertainen, sillä minä uskoin ja nyt värisen tässä, kun jätät meidät tyhjän pöydän ääreen ja pilkkaat haluamme löytää jostain kiinnekohta ja turvapaikka. Mitä teen vailla mahdollisuutta pitää kiinni mistään. Tartun sen käteen, joka näyttää tietävän, seuraan sitä, jonka luulen olevan asioista perillä.

Luulin että olet sellainen, mutta olitkin toinen, enkä tunnista sinua. Miksi et pysy paikoillasi. Moraalin ja periaatteiden tuhoamisen, tiedon ja toden tuhoamisen jälkeen meille jää vain moraalittomuus, periaatteettomuus, tietämättömyys ja valehtelu. Niihin sinä ainakin minut ajat, vaikka kuinka pilkkaisit niitä vain periaatteiden peilikuvina.

Lähde maasta, auta meitä unohtamaan sinut. Ehkä voimme löytää vielä oman paikkamme valtiossa, omat todelliset nautintomme. Ihminen haluaa totuutta, jotta hän saisi syödä ja juoda rauhassa, ajattelematta jatkuvasti viimeistä suupalaa, viimeistä mukillista.

Yritän pelastaa itseni, omat kasvoni: mutta siinä samalla myös sinut, miksi siis kieltäydyt, kun teen parhaani?

SOKRATES:

Menestyt hyvin vallan kahvassa, ja kenties ilman minua vielä paremmin. Olenhan aina herättämässä epäluuloa valinnoistasi. Minunhan tässä pitäisi olla pisteliäs, eikä sinun, nuoren naisen joka syö, nukkuu, tekee politiikkaa ja elää hyvien tekojensa kautta ikuisesti.

Mitä me teemme taitonsa kauppiaille? He ajattelevat alati vain sitä, mitä voisivat seuraavaksi ostaa halvalla ja myydä kalliilla, tietämättä tai tekemättä mitään, liikahtamatta muuten kuin pakon edessä, kun paarma puraisee, joku potkaisee heitä perseeseen. Ja aina he pelkäävät menettävänsä jotakin omakseen kuvittelemaansa.

Uskotte tietävänne kuka olen. Tunnette totuuden minusta. Minä en sitä tiedä, minulle ette sitä koskaan kertoneet: vasta nyt nostatte eteeni peilin. Tuoko olen, röyhkeä, itsevarma nuorison turmelija. Ei mikään epävarma, läski papparainen.

Myytte minut kuolemalle ja kuvittelette ansaitsevanne runsaan voiton, hyvän olon, pelastuksen ja oikeassa olijoille tulevat aplodit.

Onko totuus jotain muutakin kuin teatteria, surkea näyttelijä, joka liikutusta teeskennellen liikuttaa lapsia, vierasta pilkaten naurattaa estoista porvaria, joka pelkää, että joku huijaa häntä enemmän kuin hän muita?

Tiedätte. Tiesitte ja tulette tietämään. Ennen kuin olin suutani avannut. Kuten todellinen viisas, joka näkee suoraan sen, mikä on. Sellainen viisas minä en ole, en tiennyt, tuntenut itseäni. Pidin itseäni avoimena ikkunana, kynnyksenä, joka roikkuu tyhjän päällä. Siihen te löitte varpaanne. Kuten sanoit: teitä ärsyttää, etten ollut paikallani. Tämän ukon kömpelyys saikin *sinut* näyttämään kömpelöltä. Elämä ei mennytkään niin kuin olit ajatellut.

Minun on pakko taistella varjoja vastaan, viesteihini ei kukaan vastaa, olen yksin käytävässä ja kuitenkin näyn kaikille.

KRITON:

Haluatko, että kaikki hajoaa kaaokseen – että jälkeesi jäämme siivettömiksi, henkipatoiksi kiertolaisiksi, kadotamme toinen toisemme (sillä sinähän meidät olet sitonut yhteen), emmekä enää pysty mihinkään hyvään? Vastaa minulle: onko elämän-

työsi henkilökohtainen projekti, jonka itsekkäästi haluat lopettaa oman loppusi myötä?

SOKRATES:

Taidan olla ihmisenä epäonnistunut, koska en osaa vastata noihin kysymyksiin oikein, enkä edes väärin. Epäonnistuminen lajina on vaikeinta. Mieluummin se kuin epäonnistuminen yksilönä. Tyhmyyteen on niin vaikea yltää, vaikea päästä mukaan vain siksi, että on tarpeeksi tyhmä. Kuitenkin niin monet siinä onnistuvat. Heidän on oltava todella työteliäitä ja älykkäitä. Sanon tämän teille rakkaat ystävät: arvostakaa typeryyttä, koska siinä piilee matemaattista nerokuutta, niin monia kaavoja ja laskutoimituksia, jotta ei tarvitsisi ajatella. Geometria ja laiskuus, tulevaisuudessa oppineet osaavat yhdistää ne laitokseksi, akatemiaksi, joka neuvoo kaupunkiamme.

Jokin minussa vastustaa, hulluuteni, maniani, oikein vastaamista.

”Yritä vastata oikein, vastaa oikein, muuten epäonnistut, muuten rettelöit, et pääse eteenpäin” – mikään ei ollut sen rasittavampaa, sen tukahduttavampaa kuin oikein vastaamisen pakko, mukaan meneminen tuohon leikkiin, jossa kysymyseen joka teeskennellään tietämisen nimissä teeskennellään oikea vastaus, vaikka sekä opettaja että oppilas, kysyjä ja vastaaja tietävät, että vallastahan, kurittamisesta ja kouluttamisestahan tässä on kyse eikä tiedosta.

”Tunne itsesi” on ollut minulle aina vallan sana. ”Muutu sellaiseksi kuin minä haluan”. Siksi vittuilin oraakelille lähtemällä etsimään viisaampaani. Minun haluni, sinun on siihen sopeuduttava, sitä toteltava. Haluan tietää totuuden sinusta... Mikä, kuka todella olet, ”tunne itsesi”: runkkarin uskontunnustus. Mainitsin asiasta Delfoin tytölle, joka jäi pyörittelemään silmiään: otin Apolloilta jousen ja nuolet, kaivoin muuriin reiän epäilyksen rotille. Siinä rikokseni.

Halussasi tietää totuus minusta ei ole mitään haluttavaa.

Te tiedätte kuka olen, tiedätte enemmän kuin oraakkeli Delfoissa, joka vain vihjaa, minä en. Tiedätte kuka olen ja vihaatte minua siksi. Näyttäkää minulle oma kuvani. Totuus minusta. Yritin tietämättömydessäni vapauttaa itseni ja ystäväni totuudesta ja tuomiosta ja nyt seison kuuntelemassa totuutta ja tuomiota.

Kuka täällä oikein pilkkaa jumalia! Te tiedätte, Apollon ja minä emme.

Teille jumalanpilkkanne on vahvuutenne, minulle heikkoutenne. Tieto ja kaikki mitä sen kautta saavutatte, tekee teistä heikkoja. Tietämättömyys, tirkistelemättömyys on vahva lääke. Luteiden ja punkkien maailma on yllätyksetön, ennalta tiedetyn maailma. Profiloitu maailma.

2. NÄY- TÖS

SOKRATES:

Osaisittepa sanoa ei, tai edes ehkä tai samantekevää tuon jatkuvan *“kyllä kyllä, joo joo, teen, lupaan, haluan”*-mant-
ran sijaan.

Kuka on hyvä kansalainen? Millaiseksi halusin hänet kasvattaa?

Sinä Kriton, ja Alkibiades, jota odotamme,

ollette kenties esimerkkejä. Enkä tiedä halusinko teitä, vaikka niin monet teistä unelmoivat.

En tavoitellut kuuliaista, oikein vastaavaa ihmistä. Kysymyksiini hain vääriä vastauksia, vaikka niin monet innokkaasti vastasivat oikein peläten erehtymistään, väärin vastaamista. Vain vastaamalla väärin voi löytää jotain, törmätä johonkin, joka ei jo ollut.

Vastaukset, joita ei kaivata, kysymykset, joihin ei ole vastausta ovat elämämme hyvän lähteitä. Hyvä kansalainen ei ole kuuliainen. Hän voi tehdä laeistamme eläviä. Kuuliainen, tottelevainen kansalainen on jokaisen valtion kuolema. Kuvitteletteko, että lakiemme tarkoitus on niiden noudattaminen? Ei, päinvastoin, lait ovat kiistämistä, rajat ylittämistä varten – vaikka sitä en saisi sanoa, koska sen ajattelin kuolemalani näyttää.

Tekeekö koulu lapsen paremmaksi, raataminen orjan ihmiseksi? Koulu opettaa lapsen valehtelemaan, raadanta painaa orjan näkymättömiin ja kuulumattomiin.

Nyt kunnan käsityöläisemme ovat ottaneet lait omiin käsiinsä ja tekevät niistä omia tuotteitaan, joita he myyvät torilla parhaiten maksavalle. Kuvittelevat itsensä vapaiksi, vaikka parhaiten maksava määrää, mitä hän lopulta lailla tekee, mihin hän sitä tarvitsee.

Lait muuttuvat raivottariksi, valtio toriksi, jolla yritetään huijata, ostetaan ja myydään, palvellaan ja vaihdetaan palveluksia. Jos sinä maksat nyt, niin minä tarjoan seuraavalla kerralla. Turha sinne on mennä ilman ostovoimaa, käteistä tai luottoa. Joskus heikkoina hetkinä minusta tuntuu, että oma ihmisluonnonvastaisuuteni ruumiillistuu tietämättömyydessäni, riittämättömyydessäni ja rumuudessa, haluttomuudessa. Se piirtää sinulle äärimmäisen haluttavuuden kuvan ja tekee sinusta loputtoman epävarman, yhä uudestaan ja uudestaan, etkä löydä pohjaa, etkä loppua, etkä minua...

Nuorison turmeleminen, pedofilia, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, tyydytyksen ja nautinnon etsiminen siitä, että

toiset iloitsevat, kasvattavat voimaansa... Se on pahinta mitä voi olla. "Emmekö olekaan kauppiaita?!"

Kansa nousee kapinaan, ihminen muuttuu ihan syyttäväksi vallankumoukselliseksi. Eikä hän halua mitään itselleen, rahaa, mainetta, valtaa alistaa ja ylistää. Eikö takana ole suunnitelma, ahneus, tavoite? Ei ole, tiedätte sen hyvin. Juuri se on teille sietämätöntä!

Parahin Kriton, sitä et ehkä koskaan oppinut, tai opit, mutta käänsit sen omaksi eduksesi. Ja siinä toverimme Alkibiades, ja ellen aivan ole väärässä, niin juhlavassa kunnossa.

ALKIBIADES:

Terve. Kelpaako seuraanne mies, joka on ihan päissään? Täällähän on vanha opettajamme! Sodassa rohkea ja peloton, kasvattajamme ja esimerkkimme. Rauhan aikana rakkaan valtionsa ja sen lakien puolesta pelkäävä, vaikka lait ja valtio hänet pian ottavatkin hengiltä.

Ja myös vanha toveri Kriton. Siinä vasta älykäs ja oppinut ystävä. Jos ajatukset olisivat rahaa, tämä joutuisi anomaan lainaa saadakseen mukillisen viiniä juodakseen. Siksi onkin parempi varastaa, vai mitä oppinut Kriton?

Mitä juonitte?

Sokrates haluaa kasvattaa ihmisistä hyviä, jotta nämä eläisivät hyvin hyvässä valtiossamme, sen ikuisten lakien lämmössä. Kriton sen sijaan haluaa muuttaa lait, ottaa valtion käsiinsä ja kahlita huonot ihmiset, jotka eivät ilman hänen hoiვაansa tee muuta kuin rellestävät ja tappavat toisiaan. Toinen muuttaa ihmistä sisältä, toinen ulkoa. Siinä kaksi myyrää, joiden tekemässä kolossa ei näy kuin tyhjää.

Hyvin tosiaan olet meidät kasvattanut. Minusta et saanut valtiomiestä, lainoppinutta, tästä Kritonista taas sait lainoppineen, joka on tehnyt valtiosta vain välineen omille intohimoilleen.

Mutta kertokaa, mitä juonitte? Yhäkö vain ”kuka on kunnan kansalainen, millainen on hyvä valtio?” Itsestäni toivon, että kukaan ei pääse minua loukkaamaan kutsumalla meikäläistä kunnolliseksi. Valtiosta taas en halua kuullakaan.

Sanotaan, että kiinnostukseni on tieteellistä ja tirkistelevää, kuin katselin sisään vieraan talon kynnykseltä kesken asukkaiden aterian. Annoithan rakas Sokrates meille kuitenkin lipun teatteriin, jossa voimme naureskella kansalaistemme toilailulle.

Meidät opetit kapinallisiksi, itse jäit naureskelemaan suojaan tyhmyyttämme. Entä nyt, kun sinut tuomitaan? Nyt kun teet itsestäsi tärkeivän monumentin? Et suostunut vastustamaan tai pakenemaan, vain kysymään, ja kysymyksesi hajottivat maailmamme, eivät tehneet sitä vakaaksi ja näkyväksi.

Jätät meidät juuri kun tarvitsemme sinua. Siksi en voi moittia Kritonia, joka olisi valmis nostamaan kansan kapinaan nimissäsi, toki mieluummin ilman sinua tai pitämällä sinut mahdollisimman kaukana kansasta, koska vain sotket kaiken. Johtajaksi sinusta ei ole, mutta mikä on johtajan vastakohta? Johtamaton, järjestämätön, järjetön, tietön. Sitähän olet aina vakuuttanut olevasi, musta aukko, väylä ulos, tietön taival, erämaa, jonka kautta voimme livistää, jos muurien sisällä tuntuu liian tukalalta.

Johtajamme, ohjaajamme, tien näyttäjämme ja tiemme on tietön, kykenemätön näyttämään, ohjaamaan ja johtamaan.

Ei ihme, että Aristofanes ja teatteriväki pilkkaa sinua. Kaupunki, valtio, kuten näyttelijä tarvitsee ohjaajaa ja järjestäjää eikä epäjärjestäjää. Mutta sinullehan järjestys on vain heikkoutta.

Ohjannut et ole, päästänyt meidät vain villiintymään.

SOKRATES:

Tietenkin, voit liittyä keskusteluun, vaikka olemmekin jo hyvässä vauhdissa. Sitä paitsi, juuri olin sanomassa, kuinka sietämättömyys, kärsimättömyys on parasta mitä meillä on – sinusta sitä löytyy. Sitä olen opettanut, vaikka niin en ole elänyt. Liikaa olen sietänyt, liikaa kärsinyt, voidakseni toimia esimerkkinä ja oppaana. ”Tapain turmelus”, väärin käyttäytyminen, yllätyksellinen toiminta, mikä sen pahempaa ihmiselle!

Alkibiades, tiedät hyvin, että olen ollut sinulle ruumis ulos omasta ruumiistasi, muiden asettamista haluista, myyrän käytävä toisiin maailmoihin, näyttänyt sinulle elämän haluttavana enkä pelkkänä haluna.

ALKIBIADES:

Entä minä, enkö ollut sinulle haluttava ruumis, polku ulos itsestäsi, omasta halustasi. En ole sinulle katkera nautinnon puutteesta, vaan korkeintaan sen liiallisuudesta, hajottamisen liiallisuudesta, suunnan katoamisesta – vaikka toki siitä pidän ja se houkuttelee... Kaipaanko tässä itseäni? Olenpa typerä ja umpikujassa, kuten aina, kiitos siitä.

SOKRATES:

Olen huono opettaja, arviointilomakkeet sen kertovat. Huono siksi, että turmelen, innostan. En siksi, että latistan ja teen laiskaksi, opetan valehtelemaan. Sehän on opettajan ja kasvatuksen tehtävä: ”älä puhu suoraan, valehtele, käy kauppa”. Sitä olisi opetettava, se on tiedon tie: ”Ansaitse, huijaa, myy, älä itse kasva tai muutu, ole liikemies.” (Mikä irvokas sana!)

Turmelen nuorisoa, joka on varmaan turmeltumatonta ja jota kuitenkin kasvatetaan. Mutta miksi kasvattaa turmeltumattomia, luontojaan hyviä?

Kaupungin ja sen valtuustojen sijaan valitsin toiset jumalat, raivottaret, ja totuudettomuuden. Syytökset, joita minua vastaan on esitetty, kuulostavat keskinkertaisuuteni nähdessäni humoristiselta.

KRITON:

Pyydän ottamaan huomioon, että aina, niin myös nyt, on otettava huomioon elämisen ehdot. Hyvä Sokrates, ei voi elää mitenkään vain, on sopeuduttava, on katsottava mikä on mahdollista näissä puitteissa. Iskettävä otollisena hetkenä, otettava omansa.

On muutettava lakeja, ei ihmistä, puhumattakaan maailmasta, jonka ystävämme Alkibiades haluaa muuttaa oman hillittömyytensä kuvaksi. Jos minä haluan muuttaa maailmaa ja ihmistä tartun lakiin, siihen mikä ohjaa ja järjestää, en ihmiseen, jonka joutuu joka kerta kasvattamaan uudelleen, puhumattakaan siitä, että vaatisin mahdottomia, panisin kaiken sekaisin ja antaisin mennä, kuten tämä toveri tässä ehdottaa.

Sokrates hyvä, olisit vetäytynyt kotiisi, onhan sinulla vaimo ja lapsia, heidän kanssaan voisit syödä illallista ja katsoa lauantaillan sarjoja. Vai väitätkö, ettei se ei ole mitään – että juuri sinä ansaitset parempaa? Mikäli sinusta tuntuu että se ei riitä, ottaa jokin puolue sinut varmasti mieluusti listoille, sillä olet oivallinen puhuja ja vielä fiksuikin. Olet aina väittänyt, ettei sinulla ole vastauksia, pidät kyselemisestä: miksei sitten kysellä jonkun ylevän päämäärän hyväksi?! Voisit saada monia puolellemme, ja tehdä piikistämme entistä terävemmän. Näin voimme todella muuttaa jotain, emme vain harhailla ja laahustaa.

Puolueen kautta sinulla on mahdollisuus toteuttaa itseäsi. Määrätyissä rajoissa, totta, mutta ymmärräthän, että kaikki elämä on kompromissia. Onhan se parempi kuin uskoa omaan rajattomuuteensa, kuolemattomuuteensa, kuten tämä Alkibiades,

joka nousee hillittömyydellään jumalia vastaan ja tuhoaa perheensä ja kaiken järjestyksen. Kai joskus myöntyminen, periksi antaminen, pienen pallon jalkaan sitominen on parempi kuin kuolla? Eikö kuolema ole se raja, sinun kuolemasi, jota me niin kovasti pelkäämme ja johon sinä suhtaudut aivan liian tyynesti. Arvaan, että tyyneytesi takana on ajatus, että teet itsestäsi marttyyrin. Luultavasti valmistelet jo jotain ironista loppurepliikkiä.

Sitä paitsi, mitä meillä olisi ellei meillä olisi näitä rakenteita, jotka turvaavat meidän elämämme ja pitävät meidät turvassa? Lopulta juuri ne suojaavat meidät muureina mustan metsän vaaroilta, metsän, joka hajottaa halumme tuhansiksi polttaviksi puroiksi ja estää meitä näkemästä itseämme ja sitä mihin olemme menossa. Villisian tulisen raivon äärellä on keskittyttävä itseensä eikä aikaa ole nauttia aamuaurion lämmöstä, lintujen laulusta tai tuulen liikuttamien lehtien kahinasta.

Olisit nyt järkevä! Järkevyys on aina oman aikansa järkevyyttä, ei ole muuta järkevyyttä, vain järjettömyys kykenee ylittämään aikansa. Sinä kuvittelet voivasi nousta aikasi yläpuolelle, nyt aikasi vain vetää sinut hautaan röyhkeytesi takia. Kuvittelet itsesi erilaiseksi, mutta olet samanlainen kuin me muut.

Tiedät että olen ystäväsi ja oppilaasi, kenties parempi ja uskollisempi oppilaasi, kuin tuo tuossa – vai olenko? Enkö? Olisinpa! En ehkä rakastajasi, vaikka rakastan sinua ja haluan olla rakastettu, sillä rehevässä röyhdydessäsi näen toisenlaisen, villiintyneen maailman kuvajaisen.

Ja sen kuvan takia vihaan sinua enemmän kuin ketään muuta; siksi haluan sinut pelastaa. Vain elossa, pakenemalla voit kuolla mielistämme pois. Kuolemalla jätät meidät ja lapsemme ikuisen epävarmuuteen ihmisestä ja maailmasta.

ALKIBIADES:

”Pelko ja kauhu meidät yhdistää, järjen meille antaa, Jumalan eteemme nostaa ja kotiin kantaa!” Terve virkavalta! Kelpaako seuraanne mies, päissään, puhdasta teoriaa suohtaen?

Taitaa olla niin, että sait Sokrates kuitenkin jumalat sekoamaan. Rakas neitsyemme, vanhapiikamme, kaupunkimme hoivaaja, uuttera yrttiviljelijämme, kiilakatsa, on alkanut kuvitella löytäneensä miehen, ja on valmis jättämään meidät. Sitä sinä pelkää, liittoa hänen kanssaan ja sitä uutta, mitä se luo. Ateena unohtuu kun sinä ja kiilakatseinen jumalatar yhdistytte. Mitään ei jää jäljelle, mikään ei täällä kasva, kaikki kuivuu, politiikan ja valtion kukka kuihtuu, kun te kaksi alatte mellastaa. Mies, joka ei koskaan astunut ulos kaupungista – rehenteekin sillä vielä – hajottaa kaupungin ja vie siltä hoivan ja tulen. Ei ihme, että kaupunkilaiset ovat vihaisia ja peloissaan. Tiedät sen hyvin. Turha sitä kiistää. Näytät meidät vieraina itsellemme, tavoillemme, yhteisöllemme.

On ilkeä katsella itseään sivusta ja kiemurtaa myötähäpeän väreissä.

Salakuljetit luonnon leppoisan kaupunkilaisen hahmossa sisään ja nyt se mellastaa meissä, oppilaissasi väkevänä tautina, kun sinä teeskentelet viatonta: ”mähän vaan kyselen, en tiedä mitään” ja ”en mitään muuta kuin sen että en tiedä”, lisää hiljaa.

No jos et tiedä, me autamme, suostumme tietämisen välineiksi sinulle. Avustamme ja avuttomuudestamme teet pilkan aiheen.

SOKRATES:

Tavallaan kyllähän tämä piristää vaikka liekin kuolema jo lähellä.

ALKIBIADES:

Sinulle, toveri Kriton, sanon vaan, että lakkaisit tämän Sokrateen itsesi kaltaiseksi muuttamisesta, jos häntä kerran niin kovasti rakastat ja hänestä välität. Sinulle kyse on aina monistamisesta tai kaksintamisesta, et koskaan yhdisty kehenkään kolmannen tekemiseksi: idean luomiseksi, uuden rakentamiseksi. Haluat viedä malli-ihmiset akatemioihin ja valistajat kaduille, kertomaan rahvaalle kuinka täällä tulee elää. Kaupungista tekisit mieluusti siivosti käyttäytyvien kasarmin, ihmisten pelokkaan armeijan.

Monistamisessasi toinen sisältyy jo valmiina ensimmäiseen. Sinä haluat vain levittää omaa huoltasi kaikkialle, mutta mitä me teemme huolella? Jos jotain, niin tarvitsemme lisää erotiikkaa, rakkauden asioita emmekä säädyllyisyyttä vahtivia pikkupomoja, lähimmäiseksi naamioituneita mikrofasisteja, sillä rakkaudessa ei ikinä tehdä samaksi, kahdesta ei tule yhtä, vaan kolmas, jossa erillisyyks aina loistaa. Rakastavaisten välillä on oltava etäisyyttä ja ero, jonka vain Afrodite voi täyttää hyväilevillä käsillään, hellittelevillä sanoillaan ja sanattomilla eleillään, muuten ei hyväilyjä, hellyyttä ja sanattomuutta ole...

Rakastettuni silmissä näen minua riivaavan Eroksen kasvot ja kasvot, sillä se on pakopaikkani tuskasta ja toisenlaisen elämän mahdollisuus, katseen valo ja salamointi tulee muualta toisesta maailmasta, siitä mikä on vielä luomatta ja jonka me yhdessä luomme. Se, mikä minua ihastuttaa ja pakottaa rakastetussani, on kauneuden hahmo – eikä kauneus ole miellyttävyyttä tai helppoutta, se näkyy vain viittauksessa tai paossa kohti toista maailmaa, kohti elämän muita mahdollisuuksia. Vasta tämä tekee elämän elämisen arvoiseksi, avaa toisenlaisen elämän ekstaattisen mahdollisuuden.

KRITON:

Mitä kasvaa hillittömydestäsi, ystäväni Alkibiades, mihin jotta polkusi – entä kun jäät yksin eikä sinua kukaan hyväile?

Toisin on Agesilaosin ja kaltaistensa laita, he näkyvät kaikille ja heidän näkymisensä todistaa heidän hyvyttään, eivätkä he koskaan jää yksin, sillä aina heitä katsotaan, kohtuuttaan todistetaan.

Etkö jää miettimään: Mitä on ihminen? Miksi hän antautuu nautinnolle? Minä en tiedä, ja tätä tiedottomuutta on niin vaikea sietää: sekö juuri on ihmisen osa, sietäminen?

ALKIBIADES:

Terve. Kelpaako seuraanne mies, joka on ihan päissään? Nyt lähestyy ystävämme Sokrateen kuoleman hetki, jonka Kriton jo aavisti ja sen säikäyttämänä kaikkosi.

Miksi kärsiä, sietää, valita nautinnoista kieltäytyminen, kuin paraskin kohtuullisuuden atleetti, joka ylpeänä inhoaa lihansa saastaa, hyveellisyyden sankari, joka ylpeilee elämästä kieltäytymisellään?

3. NÄY TÖS

Sokrates, kuolla sinä osaat, lakien, hyvän ja totuuden tähden, mutta elää et osannut. Totuutta itsestämme, valtiosta tai maailmasta emme sinusta etsineet, vaikka itse sitä röyhkeästi kerroit hakevasi. Enemmän kuin tietoa tai tiedettä itsestämme ja hyvästä hallitsemisesta me tarvitsimme ja tarvitsemme taitoa elää.

Me itse, yhteiselämämme, valtiomme, yhteiskuntamme on osa meitä, osa elämäämme ja meidän luomaamme eikä niissä ole mitään salattua, näkymätöntä totta, joka meidän pitäisi löytää, jotta voisimme vihdoinkin alkaa elää oikein ja todenmukaisesti. Vapauteen ja elämään emme totuutta tarvitse. Lait ja valtio eivät ole kohtalomme, vaan mahdollisuutemme luoda uusia elämänmuotoja, uusia haluja ja uusia suhteita ihmisten kesken.

Voimme muuttaa ja muuttua. Eikä muuttumisella ja muuttamisella ole rajoja. Se miten muutomme, miten luomme itseemme, rakennamme maailmamme on meidän työtämme ja meidän taideteoksemme.

KRITON:

Alkibiades, epäonnistunut hänkin, sinun kääntämisessäsi. Jättäisitkö meille viimeisiä pyyntöjä ennen kuin poistut?

SOKRATES:

Se olisi vastoin kaikkea sitä, mitä sinä kutsut ”minun periaateikseni”. Minä nautin vain siitä mikä minulta kuoleman uhalta kielletään, en voi olla rehellinen itselleni ja jatkaa elämistä. Jos politiikka on tätä, jos työ on tätä, jos kulttuuri on tätä, niin ehkä onkin syytä vain häipyä, kadota, lähteä. Rotan viisaus on jäljittelemisen arvoista. Vihdoinkin ymmärrän, että Titanic on pelkkä symboli politiikasta ja valtiosta, toiminnasta ja instituutiosta, jotka luulivat jättäneensä vanhan maailman ja luovansa uuden, mutta upposivat maailman itsepäisyyteen.

ALKIBIADES:

No, siinä kuulit, Kriton. Elämäntahtoa ei voi kukaan toiselle antaa. Hyvää matkaa, vanha kuoma.

SOKRATES:

Älä juurru, älä istuta! Älä kylvä, vaan levitä pistokkaita! Älä ole yksi tai monta, ole moninaisuuksia! Juokse viivoja, älä koskaan suunnittele pistettä! Vauhti muuttaa pisteen viivaksi! Ole nopea, silloinkin kun seisot paikallasi! Mahdollisuuden viiva, lanteiden viivat, paon viivat. Älä päästä sisäistä kenraaliasi valloilleen! Sinulla ei ole ”vain ideoita”, vaan sinulla nyt vaan on ideoita. Etsi lyhyt-ideoita. Tee karttoja, ei valokuvia tai piirustuksia. Ole vaaleanpunainen pantteri, olkoon rakkautesi kuin mehiläinen ja orkidea, kissa ja paviani.

Kun alkaa nähdä ympäröivän menon toisin, kun näkökulma nyrjähtää, voi tosin käydä myös huonosti. Minulle tuttu ympäristö, kaupunki, jossa liikun näyttää samalta, mutta muuttui salakavalasti yhtenä yönä. Ehkä heräsin eläimenä ihmisten keskeltä, paarmana, hyttysenä joiden loputon parvi avaa maailmanne myrkyistä huolimatta. Siihen minun on sopeuduttava, kuoltava tai lähdettävä. Typeryyteni, katkeruuteni kohde on kyvyttömyyteni, voimattomuuteni irrottautua, lähteä.

Kiitos lääketieteelle kaikista huumeista – kehittäköön se alati parempia. Ironiseksi huipennukseksi pyydän teitä kiusallani uhraamaan kukon Asklepiokselle, jotta voitte loputtomasti miettiä, epäillä, miksi sama lääke parantaa ja tappaa, miksi lait saavat meidät tuntemaan itsemme terveiksi, silloin kun ne tappavat meidät. Juon nyt tästä.

AIEMMIN ILMESTYNEET

1. SALMINEN, SUORANTA, VADÉN: *Tuleva yliopisto*, 2009.

2. VADÉN: *Kaksijalkainen ympäristövallankumous*, 2010.

<http://rohkeanreunaan.wordpress.com>

<http://yttt.fi>